

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

***Кафедра соціально-економічної географії і регіоналістики
імені Костянтина Нємця***

До захисту допустити

В. о. завідувача кафедри _____ Людмила КЛЮЧКО

«_____» _____ 2025 р.

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ
ТУРИЗМУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

Виконав: студент II курсу магістратури, групи ГЧ-21
спеціальності 106. Географія
ОПП: «Економічна, соціальна
географія та регіональний розвиток»
Гулецький Данило Дмитрович

Науковий керівник:
к. геогр. н., доц. Телебенєва Євгенія Юріївна

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

_____ *Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ*
_____ *Секретар ЕК Олена ПЕДЬ*
«_____» _____ 2025 р.

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИЗМУ.....	7
1.1. Туризм: поняття, сутність, структура.....	7
1.1.1. <i>Дефініції поняття «туризм»</i>	
1.1.2. <i>Сутність та значення туризму</i>	9
1.2. Туристсько-рекреаційні ресурси як основа розвитку туризму	10
1.2.1 <i>Дефініції поняття «туристсько-рекреаційні ресурси»</i>	10
1.2.2 <i>Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів</i>	12
1.3. Методичні засади дослідження туризму.....	16
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ІВАНО- ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	19
2.1. Природно-географічні ресурси.....	20
2.2. Природно-антропогенні ресурси.....	23
2.3. Суспільно-історичні ресурси.....	25
2.3.1 <i>Історико-культурні туристсько-рекреаційні ресурси</i>	25
2.3.2 <i>Подієві туристсько-рекреаційні ресурси</i>	27
2.4. Інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси.....	29
2.5. Туристсько-рекреаційне районування Івано- Франківської області.....	32
РОЗДІЛ 3. ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	36
3.1. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку туристичної галузі Івано-Франківської області.....	36
3.2. Сучасні тенденції ринку туристичних послуг Івано- Франківської області.....	47
3.3. Макроекономічне значення туризму в економіці Івано- Франківської області.....	51
3.4. Аналіз туристичних потоків Івано-Франківської області	53
3.5. Санаторно-курортне господарство Івано-Франківської області.....	57
3.6. Просторові особливості розвитку туризму Івано-	

Франківської області.....	59
3.7. Проблеми та перспективи розвитку туризму Івано- Франківської області.....	60
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Розвиток туризму в Івано-Франківській області є однією з ключових передумов соціально-економічного зростання регіону, що зумовлює високу актуальність дослідження цієї теми. Карпатський регіон, до якого входить область, володіє унікальними природними ландшафтами, значним рекреаційним потенціалом, багатою культурно-історичною спадщиною та сформованими традиціями гостинності. Це робить його одним із провідних туристичних центрів України.

В умовах війни та трансформації внутрішнього туристичного ринку Івано-Франківщина набуває ще більшої значущості як безпечний, доступний та різнопрофільний туристичний напрямок. Регіон демонструє стійку динаміку розвитку: активізується внутрішній туризм, зростає попит на природоорієнтовані види відпочинку, формуються нові туристичні продукти, розвивається зелене та екотуристичне середовище, модернізується інфраструктура.

Крім того, Івано-Франківська область є одним із найбільш інвестиційно привабливих туристичних регіонів, де реалізуються масштабні проєкти (туристично-рекреаційні комплекси, гірськолижні курорти, об'єкти SPA- та велнес-туризму). Водночас зберігаються низка проблем і викликів: сезонність, нерівномірність розвитку територій, екологічні ризики, потреба в оновленні транспортної та сервісної інфраструктури, підвищенні якості туристичних послуг.

Отже, дослідження особливостей розвитку туризму Івано-Франківської області є актуальним, оскільки дозволяє комплексно оцінити сучасний стан туристичної сфери регіону, визначити чинники та передумови розвитку галузі, окреслити ключові проблеми та можливості їх подолання, сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо підвищення ефективності розвитку туристичного потенціалу області.

Таким чином, обрана тема дослідження має не лише теоретичне, але й важливе практичне значення для регіональної економіки, стратегічного планування та формування конкурентоспроможного туристичного продукту Івано-Франківщини. Виходячи із зазначеного, *метою кваліфікаційної роботи магістра* є встановлення структурних, просторових та часових особливостей розвитку туризму Івано-Франківської області.

Із зазначеної мети були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати теоретичні та методичні засади вивчення туризму, зокрема уточнити зміст поняття «туристично-рекреаційні ресурси» та підходи до їх класифікації; визначити сутність, ключові характеристики й структурні елементи туризму, а також окреслити основні методи дослідження;

- дати комплексну характеристику туристично-рекреаційним ресурсам Івано-Франківської області та визначити специфіку її природно-географічних, природно-антропогенних, історико-культурних і інфраструктурних ресурсів;

- розглянути туристсько-рекреаційне районування Івано-Франківської області та визначити наявні ресурси та провідні види туризму у зазначених районах;

- провести ретроспективний аналіз становлення та розвитку туризму Івано-Франківської області, виявити сучасні тенденції ринку туристичних послуг, відобразити макроекономічне значення туризму в економіці регіону та країни в цілому;

- виконати структурно-динамічний аналіз туристичних потоків Івано-Франківської області, визначити просторові особливості розвитку туризму Івано-Франківської області, окреслити їх проблеми та перспективи.

Об'єкт кваліфікаційної роботи магістра – туризм Івано-Франківської області, а *предмет кваліфікаційної роботи магістра* – просторово-часові та структурні особливості туризму Івано-Франківської області.

У процесі проведення дослідження та підготовки магістерської кваліфікаційної роботи було застосовано широкий комплекс наукових методів, зокрема: аналіз наукових джерел, описовий підхід, методи аналізу й синтезу, індуктивні та дедуктивні методи, порівняння, систематизацію, математико-статистичні інструменти, а також графічні та картографічні методи візуалізації результатів.

Інформаційна основа кваліфікаційної роботи магістра: нормативно-правові документи України; статистичні данні Головного управління статистики в Івано-Франківській області, матеріали Управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму та інвестицій Івано-Франківської ОДА; матеріали порталу «Туризм Івано-Франківської області 2025»; наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених; матеріали фахових журналів; результати науково-практичних конференцій; офіційні інтернет-ресурси; туристичні веб-портали, а також наукові, навчально-методичні та періодичні видання Центральної наукової бібліотеки ім. В. Н. Каразіна.

Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (60 найменувань). Робота викладена на 71 сторінці, містить діаграми, графіки, картосхеми, таблиці тощо.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИЗМУ

1.1. Туризм: поняття, сутність, структура

1.1.1. *Дефініції поняття «туризм».* Поняття «туризм» у науковій літературі та міжнародних нормативних документах трактується по-різному, однак усі визначення сходяться на тому, що це форма активності людей, пов'язана з тимчасовим переміщенням за межі постійного місця проживання з певною метою, не пов'язаною з оплачуваною діяльністю у місці перебування.



Рис. 1.1. Дефініції поняття «туризм» (узагальнено та побудовано автором за даними [6, 7, 24, 28])

Міжнародна організація туризму (ЮНВТО) визначає «туризм» як діяльність осіб, які подорожують та перебувають у місцях поза своїм звичним середовищем протягом періоду, що не перевищує одного року, з метою відпочинку, бізнесу чи з інших причин, не пов'язаних із здійсненням оплачуваної праці в місці перебування [7].

У науковій літературі «*туризм*» часто тлумачать як соціально-економічне явище, що відображає сукупність відносин і процесів, через які реалізується потреба людини у відпочинку, пізнанні, оздоровленні або спілкуванні шляхом подорожей.

Бейдик О. О. розглядає «*туризм*» як форму просторової мобільності населення, що пов'язана з тимчасовим переміщенням людей за межі їхнього постійного місця проживання з метою відпочинку, пізнання, лікування або інших рекреаційних потреб. Науковець підкреслює, що туризм є соціально-географічним явищем, яке відображає взаємодію туристів із природними, соціальними та економічними умовами території [6].

Любіцева О. О. трактує «*туризм*» як соціально-економічну діяльність, пов'язану з подорожами та тимчасовим перебуванням людей поза місцем їхнього постійного проживання з метою задоволення рекреаційних, культурно-пізнавальних, ділових чи інших інтересів. *Туризм* включає взаємодію туристичного попиту та пропозиції, а також формування туристичного продукту й ринку туристичних послуг [28].

Кифяк В. Ф. визначає «*туризм*» як тимчасове переміщення осіб у пізнавальних, оздоровчих, професійно-ділових або інших цілях, не пов'язаних із здійсненням оплачуваної діяльності за місцем тимчасового перебування. Дослідник акцентує увагу на тому, що туризм є важливою галуззю економіки, що забезпечує створення туристичного продукту та розвиток інфраструктури [24].

Смаль І. В. розглядає «*туризм*» як комплексну суспільну діяльність, яка охоплює процес організації та здійснення подорожей, обслуговування туристів та використання туристичних ресурсів. Він підкреслює, що туризм – це динамічне явище, яке відображає потреби людини у відпочинку, пізнанні та комунікації та сприяє соціально-економічному розвитку територій [45].

Українське законодавство (Закон України «Про туризм») визначає туризм як тимчасове виїзне або в'їзне переміщення людини по Україні чи в інші держави з місцем перебування поза постійним місцем проживання з

рекреаційною, пізнавальною, діловою чи іншою метою, без здійснення оплачуваної діяльності [40].

Географічний підхід розглядає «*туризм*» як просторове переміщення людей, яке формує туристичні потоки та взаємодіє з туристичними ресурсами, інфраструктурою і середовищем.

Економічний підхід трактує «*туризм*» як галузь економіки, що включає підприємства, установи та види діяльності, які забезпечують потреби туристів у транспорті, розміщенні, харчуванні, дозвіллі та інших послугах.

Таким чином, *туризм* – це багатогранне явище, яке поєднує переміщення людей, споживання туристичних продуктів і розвиток відповідної інфраструктури. Його зміст охоплює не лише подорожі, а й комплекс соціальних, економічних і культурних процесів, що виникають у результаті взаємодії туристів із приймаючими територіями.

1.1.2. Сутність та значення туризму. Туризм є багатограним соціально-економічним явищем, що поєднує мобільність людей, споживання туристичних продуктів і розвиток відповідної інфраструктури. Сутність туризму полягає в тому, що він забезпечує тимчасове переміщення осіб за межі постійного місця проживання з метою відпочинку, оздоровлення, пізнання, участі в культурних, спортивних чи ділових заходах без здійснення оплачуваної діяльності за місцем перебування. У широкому розумінні туризм охоплює комплекс процесів, пов'язаних із організацією подорожей, використанням природних та культурних ресурсів, взаємодією туристів із приймаючими територіями, а також формуванням туристичних продуктів і послуг [58].

Значення туризму для розвитку регіонів і держави важко переоцінити. По-перше, туризм є важливим економічним чинником, який створює робочі місця, генерує доходи для місцевого бюджету та сприяє розвитку суміжних галузей – транспорту, готельного господарства, харчування, ремесел і торгівлі. По-друге, туризм має соціальне значення, оскільки задовольняє потреби населення у відпочинку, оздоровленні, культурному розвитку та

пізнанні нових територій. По-третє, туризм виконує культурно-освітню функцію, сприяючи популяризації національної спадщини, збереженню традицій та міжкультурному обміну [58].

Особливе значення туризм набуває для регіонів із високим рекреаційним потенціалом, таких як Івано-Франківська область. Завдяки унікальним природним ресурсам, гірському ландшафту, багатій культурній спадщині та етнографічним особливостям регіон здатен формувати привабливі туристичні продукти, які забезпечують економічний розвиток громад, підвищують соціальну згуртованість та сприяють розвитку інфраструктури.

Таким чином, туризм поєднує економічні, соціальні та культурні аспекти, виступаючи як чинник розвитку територій, підвищення якості життя населення та зміцнення міжнародного іміджу держави. Він є важливим елементом сучасної соціально-економічної політики, що забезпечує сталий розвиток регіонів і сприяє інтеграції України в світовий туристичний простір.

1.2. Туристсько-рекреаційні ресурси як основа розвитку туризму

1.2.1. Дефініції поняття «туристсько-рекреаційні ресурси». Поняття «туристсько-рекреаційні ресурси» є ключовим у сучасних дослідженнях туристичної географії та рекреації. Воно характеризує сукупність природних, соціокультурних, історичних та економічних факторів, що використовуються для організації туризму і рекреації. Визначення цього терміну різними науковцями та організаціями відображає його багатогранний характер.

За О. О. Бейдиком, *туристсько-рекреаційні ресурси* – це природні та антропогенні об'єкти, що володіють потенціалом для залучення туристів і відпочивальників, включно з природними ландшафтами, кліматичними умовами, історико-культурними об'єктами та інфраструктурою, що забезпечує їх використання [6].

Туристсько-рекреаційні ресурси

пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності (закон України "Про туризм")

сукупність всіх об'єктів та явищ природного, природно-антропогенного, соціального походження, які використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію туристсько-рекреаційної індустрії, формування рекреаційних регіонів, їх спеціалізацію та економічну ефективність (О.Бейдик)

компоненти природного довкілля та об'єкти людської діяльності, яким властиві як унікальність, історична або художня цінність, оригінальність, естетична привабливість і лікувально-оздоровча значущість, ці об'єкти використовуються або можуть бути використані для організації різних видів рекреаційних та туристичних занять (В.Стафійчук)

закономірне поєднання компонентів природи, соціально-економічних умов та культурних цінностей, які на даному рівні розвитку суспільства можна вважати передумовами задоволення туристично-рекреаційних потреб населення та соціального запиту, організації туристсько-рекреаційної індустрії (М.Мальська)

Рис. 1.2. Дефініції поняття «туристсько-рекреаційні ресурси» (узагальнено та побудовано автором за даними [1, 6, 40, 50, 51])

За В. Ф. Кифяк, *туристсько-рекреаційні ресурси* – це сукупність матеріальних та нематеріальних засобів, які можуть бути використані для організації туристичної діяльності, включаючи природні ресурси, пам'ятки культури, транспортну і готельну інфраструктуру [24].

За І. В. Смаль, туристсько-рекреаційні ресурси – це комплекс природних, історичних, культурних та соціальних чинників, що створюють умови для задоволення потреб туристів і рекреантів, формують територіальні рекреаційні системи і впливають на розвиток туристичної індустрії [45].

Міжнародна організація туризму (UNWTO) визначає туристсько-рекреаційні ресурси як елементи природного та антропогенного середовища, що можуть використовуватися для туризму та відпочинку, зокрема природні ландшафти, кліматичні умови, культурні та історичні об'єкти, туристичну інфраструктуру і сервіси [7].

За українськими дослідниками (Любіцева О. О., Смаль І. В.), *туристсько-рекреаційні ресурси* розглядаються як сукупність природних, культурних та соціально-економічних компонентів регіону, що забезпечують організацію рекреаційної та туристичної діяльності, формують туристичний потенціал та сприяють розвитку індустрії туризму [28, 45].

Таким чином, незважаючи на різні акценти в трактуванні, *туристсько-рекреаційні ресурси* у науковому розумінні включають: *природні ресурси* – ландшафти, водні об'єкти, клімат, флора і фауна; *культурно-історичні ресурси* – пам'ятки, музеї, архітектура, традиції; *соціально-економічні ресурси* – туристична інфраструктура, транспорт, готельні та сервісні об'єкти; *організаційно-управлінські ресурси* – системи планування туризму, рекреаційні програми та проєкти розвитку.

Така комплексна характеристика дозволяє розглядати *туристсько-рекреаційні ресурси* як основу формування туристичного потенціалу регіону та його економічного, соціального і культурного розвитку.

1.2.2. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів. Туристсько-рекреаційні ресурси є основою розвитку туристичної індустрії та формування туристичних продуктів. Для наукового аналізу їх систематизують за різними ознаками, використовуючи класифікації, запропоновані різними дослідниками. Класифікація дозволяє визначити потенціал територій, спрямувати розвиток туризму та ефективно планувати рекреаційну діяльність.

Міжнародна організація туризму (UNWTO) класифікує ресурси за *джерелами походження та функціональним використанням*. Природні ресурси (гірські та морські території, національні парки, кліматичні умови)

[7]. *Культурні ресурси* (історико-архітектурні пам'ятки, культурні заходи, традиції, ремесла). *Соціально-економічні ресурси* (готельні комплекси, транспортні мережі, туристичні сервіси). *Ресурси для спеціалізованого туризму* (спортивні бази, лікувальні заклади, екотуристичні маршрути) [7].



Рис. 1.3. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за О. О. Бейдиком [6]

Бейдик О. О. виділяє туристсько-рекреаційні ресурси за походженням та функціональним призначенням: *природні ресурси* (гірські масиви (Карпати), річки, озера, водоспади, кліматичні умови, флора і фауна, національні природні парки та заповідники); *антропогенні ресурси* (культурні та соціальні) (історико-культурні пам'ятки, музеї, архітектурні

споруди, етнокультурні традиції та фестивалі, курорти, санаторії, готелі та туристична інфраструктура) [6].



Рис. 1.4. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за С. М. Шепетюк (побудовано автором за даними [57])

Шепетюк С. М. пропонує комплексний підхід до класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів, виділяючи їх за природною, історико-культурною та соціально-економічною сутністю. Науковець підкреслює, що туристсько-рекреаційні ресурси є основою формування туристичних потоків, а їх класифікація має забезпечувати можливість оцінювання, планування та раціонального використання.

Природно-рекреаційні ресурси. До цієї групи включено компоненти природи, що мають рекреаційну цінність і придатні для організації відпочинку та оздоровлення. Сюди відносять кліматичні ресурси (температура, сонячна радіація, вологість, вітровий режим); водні ресурси (моря, річки, озера, водоспади, гідромінеральні джерела); орографічні ресурси (особливості рельєфу, гори, каньйони, печери); лісові та біотичні

ресурси (рослинність, тваринний світ, природні ландшафти); природно-заповідні об'єкти (нацпарки, заповідники, заказники).

2. Історико-культурні ресурси включають об'єкти матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, які приваблюють туристів: пам'ятки архітектури та містобудування; археологічні пам'ятки; об'єкти історично значущих подій; музеї, культурні заклади; традиції, свята, фольклор, ремесла.

3. Соціально-економічні ресурси. Ця група охоплює елементи, що забезпечують можливість використання природних і культурних ресурсів та створюють умови для організації туристичної діяльності: інфраструктурні ресурси (транспорт, розміщення, харчування, сервіс); трудові ресурси туристичної сфери; матеріально-технічна база туризму; інформаційні ресурси (туристичні карти, путівники, системи навігації).

4. Подієві ресурси. За Шепетюк, у сучасній туристичній діяльності значення мають також ресурси, пов'язані з проведенням різноманітних заходів: фестивалі, ярмарки, спортивні події, виставки; культурно-мистецькі акції; релігійні та обрядові заходи.

5. Спеціалізовані туристські ресурси. Вони охоплюють об'єкти та території, спеціально створені або пристосовані для організації окремих видів туризму: гірськолижні центри; курортні комплекси; спортивні бази; тематичні парки [57].

Смаль І. В. *пропонує комплексний підхід*, поділяючи ресурси на *природні* (ландшафти, водні та кліматичні умови, флора і фауна, заповідники), *культурно-історичні* (пам'ятки історії, архітектури, релігійні об'єкти, етнографічні комплекси), *соціально-економічні* (туристична та готельна інфраструктура, транспортні зв'язки, сервісні об'єкти), *організаційно-управлінські* (туристичні програми, рекреаційні плани, маркетингові проєкти) [45].



Рис. 1.5. Класифікація туристсько-рекреаційних ресурсів за І. В. Смаль (побудовано автором за даними [45])

Різні класифікації туристсько-рекреаційних ресурсів дозволяють виділити їх природну, культурну та інфраструктурну складові, а також визначити функціональні напрями використання: оздоровчий, пізнавальний, активний та спеціалізований туризм. Це сприяє ефективному плануванню туристичної діяльності, розвитку туристичної інфраструктури та формуванню регіонального туристичного потенціалу.

1.3. Методичні засади дослідження туризму

Під час дослідження особливостей розвитку туризму Івано-Франківської області було використано комплекс наукових підходів і методів, що забезпечили всебічність та об'єктивність аналізу.

Одним із ключових став описовий метод, за допомогою якого здійснено характеристику туристичних та рекреаційних ресурсів області,

визначено їх структуру, просторове поширення та рівень освоєності. Для роботи з інформаційними джерелами застосовано контент-аналіз, що дозволив виявити тенденції й закономірності у висвітленні туристичної тематики, а також літературний метод, який забезпечив відбір і аналітичне опрацювання наукових, статистичних і нормативних матеріалів.

Аналіз та синтез, як фундаментальні логічні методи, дали змогу комплексно оцінити сучасний стан туристичної галузі, дослідити динаміку туристичних потоків, визначити рівень розвитку інфраструктури та основні економічні показники. На основі синтезу також проведено оцінювання туристичних і рекреаційних ресурсів області з урахуванням їх потенціалу для подальшого використання.

Важливу роль відіграв історичний метод, за допомогою якого простежено еволюцію туристичної діяльності в Івано-Франківській області та виявлено періоди активізації чи спаду у використанні природних і культурних ресурсів. Це дало змогу зрозуміти, як попередні процеси впливали на сучасний туристичний ландшафт регіону та спрогнозувати подальші тенденції його розвитку.

Для систематизації різновидів туристичних ресурсів і форм рекреаційної діяльності було застосовано метод класифікації, що дозволив впорядкувати туристичні об'єкти за типами та функціональним призначенням. Використання математико-статистичних методів забезпечило збирання, аналіз і структурування статистичних показників – зокрема даних про туристичні прибуття, кількість відвідувачів, доходи галузі та інші соціально-економічні параметри.

Завдяки методу порівняння проведено просторову оцінку ресурсного забезпечення туристичних територій області, визначено аналогії та відмінності між окремими районами, а також проаналізовано зміни у часі, що дало змогу виявити території з найвищою динамікою розвитку.

У географічних дослідженнях особливе місце посідають графічний і картографічний методи. Вони дозволили створити карти, діаграми, графіки й

інші візуальні форми подання інформації, які наочно відображають результати аналізу та підсилюють розуміння просторових особливостей розвитку туризму.

Таким чином, поєднання різних методів забезпечило комплексність, точність та об'єктивність дослідження, дозволивши всебічно розкрити специфіку розвитку туристичної сфери Івано-Франківської області.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Івано-Франківська область знаходиться в центральній частині Європи, у південно-західному регіоні України. Вона розміщена на межі двох великих природно-географічних зон – Східноєвропейської рівнини та Східних Карпат [53].



Рис. 2.1. Розташування Івано-Франківської області на карті Європи [53]

Область має спільні кордони: на заході та півночі – зі Львівською, на північному сході – з Тернопільською, на південному сході – з Чернівецькою, а на південному заході – із Закарпатською областями. З півдня вона межує з румунським повітом Марамуреш [53].



Рис. 2.2. Розташування Івано-Франківської області в межах України [53]

2.1. Природно-географічні ресурси

Івано-Франківська область належить до регіонів України з унікальними природно-географічними умовами, що формують високий рекреаційно-туристичний потенціал. Розташована в межах Українських Карпат та Передкарпаття, вона поєднує значне різноманіття ландшафтів, сприятливі кліматичні умови, цінні водні ресурси та багату флору й фауну, що визначає можливості для розвитку багатьох видів туризму – гірськолижного, екологічного, спортивного, оздоровчого, сільського зеленого тощо.



Рис. 2.3. Рельєф Івано-Франківської області [21]

Основу природного потенціалу регіону формує рельєф. Близько третини території області займають гірські масиви Українських Карпат, серед яких найвищим є масив Чорногора з вершиною Говерла (2061 м). Значну рекреаційну привабливість мають масиви Горгани, Свидовець, Чивчини, а також Покутсько-Буковинські Карпати. Ландшафтне різноманіття створює умови для розвитку гірськолижних курортів (Буковель, Драгобрат),

пішохідного та велосипедного туризму, альпінізму, пригодницьких видів відпочинку.

У межах Передкарпаття хвиляста рівнинна поверхня з м'якими природними формами рельєфу, що сприяє розвитку аграрного виробництва та сільського туризму [21].

Клімат області помірно континентальний, із теплим літом та холодною зимою. У гірських районах температура повітря нижча, ніж у передгірних і рівнинних частинах, а кількість опадів більша. Стабільний сніговий покрив у високогір'ї зберігається від грудня до березня, що є важливою умовою розвитку зимового туризму. Водночас у теплий період року кліматичні умови сприятливі для оздоровчого, екологічного та спортивного туризму.

Гідрографічна мережа області включає річки (Прут, Дністер, Бистриця, Лімниця), гірські потоки та природні джерела. На території регіону функціонують мінеральні джерела та лікувальні води, що мають оздоровчо-рекреаційне значення (Косів, Яремче, Шешори). Гірські річки створюють умови для рафтингу, а численні водоспади (Пробій, Женецький Гук, Манявський) є туристичними атракціями [21].

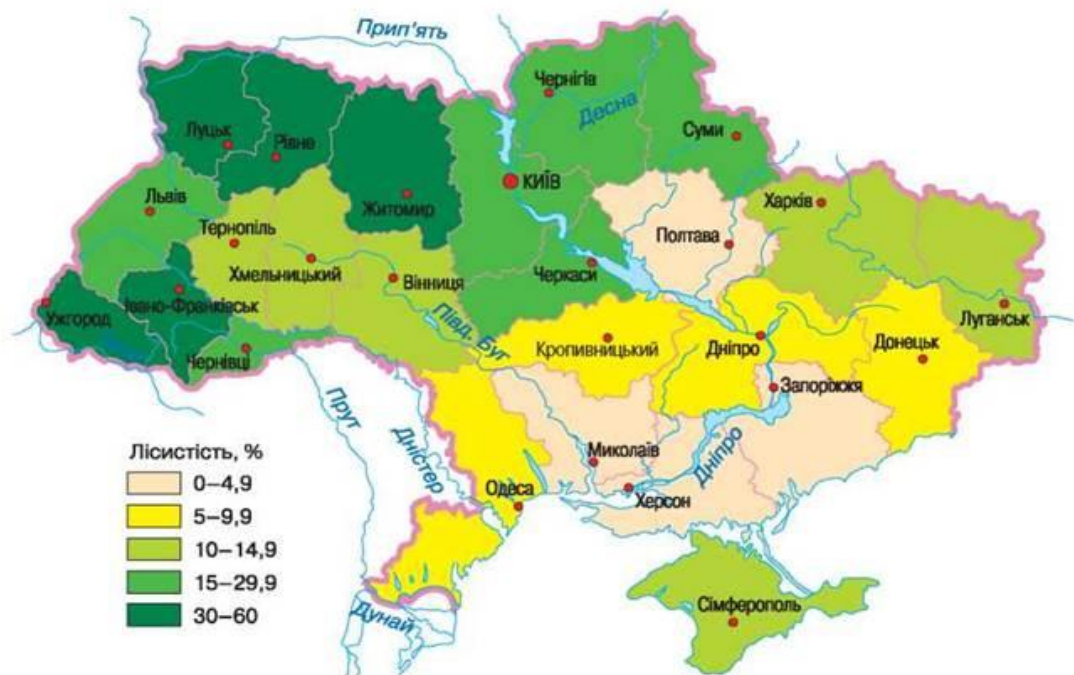


Рис. 2.4. Картохема лісистості території України [21]

Близько 40% території області вкрито лісами, переважно хвойними та буково-ялицевими насадженнями. Вони виконують важливу рекреаційну функцію, сприяючи розвитку відпочинку на природі, екологічних стежок, лісотерапії та природоохоронного туризму. Флора регіону нараховує понад 1000 видів, серед яких є рідкісні, занесені до Червоної книги. Фауна представлена численними видами ссавців, птахів і риб, що створює можливості для екотуризму, фотополювання, наукових досліджень.

Важливою складовою природної спадщини є природоохоронні території – Карпатський національний природний парк, Говерляньський та Чорногірський заповідні масиви, регіональні ландшафтні парки «Гуцульщина», «Синьогора», заказники та пам'ятки природи.



Рис. 2.4. Природно-заповідний фонд України [21]

Природно-географічні умови Івано-Франківщини формують один із найпотужніших туристичних потенціалів в Україні. Рельєф, клімат, водні та лісові ресурси забезпечують розвиток широкого спектра видів рекреації: гірськолижного, оздоровчого, екологічного, спортивного, пригродницького та

культурно-пізнавального туризму. Поєднання гірських масивів, чистого повітря та сприятливих кліматичних умов сприяє формуванню висококонкурентного туристичного продукту [21].

Таким чином, природно-географічні ресурси Івано-Франківської області становлять основу її туристичної привабливості, зумовлюючи багатофункціональність, різноманітність та перспективність розвитку туристично-рекреаційної сфери регіону.

2.2. Природно-антропогенні ресурси

Природно-антропогенні ресурси Івано-Франківської області становлять важливу складову її туристичного потенціалу, оскільки поєднують у собі цінність природних комплексів та результати діяльності людини, спрямованої на їх збереження, рекреаційне використання та оздоровче призначення. До цієї групи належать національні природні парки, біосферні заповідники, ландшафтні та гідрологічні заказники, дендропарки та інші природоохоронні території, створені з метою охорони цінних екосистем і забезпечення їх сталого використання для туризму.

На території області функціонує кілька національних природних парків, що відіграють ключову роль у формуванні туристично-рекреаційної привабливості: *Карпатський національний природний парк* – найстаріший у регіоні, розташований у межах масиву Чорногора. Його туристичне значення визначається багатим ландшафтним різноманіттям, наявністю еталонних карпатських екосистем, численними туристичними маршрутами, екостежками, а також рекреаційними можливостями, пов'язаними з сходженням на Говерлу та інші вершини. *Національний природний парк «Гуцульщина»* - охоплює території Косівського району та поєднує унікальні природні ландшафти з об'єктами традиційної гуцульської культури. Територія парку активно використовується для розвитку етнографічного, пішохідного, велосипедного та кінного туризму. *Національний природний парк «Верховинський»* - молодий парк, створений для збереження гірських

ландшафтів, високогірних лук, пралісів та різноманітних ендемічних видів. Має значні можливості для розвитку екоосвіти, наукового туризму та активних видів рекреації [41].

Хоча в межах області немає повноцінного біосферного заповідника, частина її територій входить до структури Карпатського біосферного заповідника і утворює важливий природоохоронний коридор. Заповідні масиви Чорногори та Свидовецького хребта мають унікальну природну цінність і обмежено використовуються для наукових та екопросвітницьких цілей.

Івано-Франківщина характеризується високою концентрацією заказників різного типу (ландшафтних, ботанічних, орнітологічних, гідрологічних). Найвідоміші з них *Манявський заказник*, який охоплює унікальний водоспад Манявський і прилеглі лісові масиви. *Грофа*, *Сивуля*, *Поленські ліси* – території з цінними лісовими екосистемами. Гідрологічні заказники з численними джерелами й болотними екосистемами.

Пам'ятки природи, такі як *водоспад Пробій*, *водоспад Женецький Гук*, *Скелі Довбуша*, додатково підвищують туристичну привабливість регіону.

Особливу групу природно-антропогенних ресурсів становлять дендрологічні парки, зокрема *Дендропарк у Печеніжині*, який вирізняється значним різноманіттям декоративних та рідкісних рослин. *Івано-Франківський міський парк ім. Тараса Шевченка*, що має статус пам'ятки садово-паркового мистецтва та використовується як цінний рекреаційний об'єкт. *Ботанічний сад Прикарпатського національного університету*, який відіграє важливу роль у природоохоронних і науково-дослідних заходах [41].

Ці території забезпечують широкий спектр можливостей для туризму та відпочинку: еколого-пізнавального, лікувально-оздоровчого, спортивного, фототуризму, наукового туризму, дитячих та сімейних програм. Розвинена мережа екомаршрутів, туристичних стоянок, інформаційних центрів сприяє комфортному та безпечному рекреаційному використанню природних ресурсів.

Отже, природно-антропогенні ресурси Івано-Франківської області відіграють важливу роль у формуванні сучасної туристичної інфраструктури та забезпечують збалансований розвиток екологічного й природоорієнтованого туризму. Вони поєднують природну цінність і культурно-історичну спадщину та створюють основу для сталого розвитку туристичної сфери регіону.

2.3. Суспільно-історичні ресурси

2.3.1. Історико-культурні туристсько-рекреаційні ресурси. Івано-Франківська область є одним із найбагатших регіонів України за кількістю та різноманіттям історико-культурних туристсько-рекреаційних ресурсів. Багатовікова історія краю, збережена архітектурна спадщина, унікальні традиції гуцульської та покутської культур, духовні пам'ятки та самобутнє мистецтво створюють потужний потенціал для розвитку культурно-пізнавального, релігійного, етнографічного та фестивального туризму.

Архітектурні пам'ятки Івано-Франківщини охоплюють різні історичні періоди – від княжої доби й козацької архітектури до бароко, класицизму та модерну. *Пам'ятки оборонної архітектури* – Пнівський замок, Руїни Снятинського та Тисменицького замків, залишки укріплень у Галичі. Вони становлять важливу туристичну цінність і використовуються для екскурсійних маршрутів та історичних реконструкцій. *Сакральні споруди* – численні церкви та монастирі, серед яких — Свято-Успенський собор у Галичі, Манявський скит, церква Різдва Христового в Коломиї, гуцульські дерев'яні храми, що входять до списку ЮНЕСКО (зокрема церква в селі Нижній Вербіж) [60]. Ці об'єкти приваблюють як паломників, так і туристів, зацікавлених у духовній культурі регіону. *Пам'ятки міського середовища* – історичні квартали Івано-Франківська, Коломиї, Надвірної, збережені ратуші, площі, кам'яниці, зони старої забудови, які формують культурний образ міст області [22].

Івано-Франківщина має розгалужену музейну мережу, що включає понад 50 музеїв і музейних комплексів. Найбільш відомі серед них – це *Національний заповідник «Давній Галич»*, який представляє археологічну, духовну та архітектурну спадщину Галицько-Волинського князівства; *Музей «Писанка» у Коломиї* – унікальний музей світового рівня, присвячений українському писанкарству. *Музей Гуцульщини та Покуття*, який розкриває традиції, побут і мистецтво місцевих етнографічних груп; *Івано-Франківський краєзнавчий музей*, що зберігає значну колекцію археологічних, історичних та мистецьких артефактів, а також музейні садиби, тематичні музеї народних ремесел, приватні етнографічні колекції.

Музейні ресурси активно використовуються в екскурсійному та освітньому туризмі, формують туристичні маршрути й сприяють збереженню культурної спадщини [22].

Гуцульська та покутська культура є визначальною рисою регіону й мають значний туристичний потенціал. До нематеріальної культурної спадщини належать традиційні ремесла – ткацтво, різьбярство, кераміка, гутництво; обряди та звичаї, автентичний фольклор, музика й танець; традиційна кухня, яка є важливою складовою гастротуризму; гуцульське житлобудування, побут, святкові обряди. Ці культурні елементи приваблюють туристів, формуючи інтерес до етнографічного та сільського туризму.

Регіон вирізняється активним культурним життям та великою кількістю фестивалів, зокрема «Гуцульський фестиваль», Міжнародний культурний фестиваль «Коломия», «Свято ковалів» у Івано-Франківську, Фестиваль етнічної музики «Карпатський простір», а також різноманітні ярмарки, дні міста, мистецькі форуми. Фестивальний туризм є важливим чинником залучення туристів у міжсезоння.

Історико-культурні об'єкти області забезпечують різноманітні можливості для розвитку культурно-пізнавального туризму; релігійного

туризму та паломництва; етнографічних турів; музейного та освітнього туризму; фестивальних і подієвих подорожей.

Поєднання природної спадщини та культурно-історичних ресурсів формує глибоко індивідуальний туристичний образ регіону та сприяє створенню комплексних туристичних продуктів [22].

Отже, історико-культурні туристсько-рекреаційні ресурси Івано-Франківської області є важливою складовою її туристичного потенціалу, забезпечуючи унікальність, культурну самобутність і високу атрактивність регіону для вітчизняних та іноземних туристів.

2.3.2. Подієві туристсько-рекреаційні ресурси. Під «подієвими» ресурсами розуміють різні фестивалі, свята, культурні, етнографічні та місцеві заходи, які збирають туристів і відвідувачів, поєднуючи рекреацію, традиції, народну культуру, гастрономію, майстерності тощо. Такий формат – важлива складова туристичного потенціалу Івано-Франківщини, бо він – не просто про природу чи пам'ятки, але й про живу культурну атмосферу.

Щорічний фестиваль ковальського ремесла, який проходить у місті Івано-Франківськ. Привертає увагу як туристів, так і шанувальників народних ремесел; поєднує живу демонстрацію майстерності ковальства, народні традиції, культурну програму [53].

Stanislavska Marmulada – проходить у Івано-Франківську, передбачає приготування мармеладу/варення, дегустації, ярмарок, презентацію місцевих продуктів (мед, домашні товари тощо). Поєднує гастрономію, історію, атмосферу свята – цікавий варіант для туристів, які хочуть зануритися у локальний колорит.

У селі Космач (Косівський район) навесні відбувається фестиваль «Easter in Kosmach» – це можливість ознайомитися з автентичним гуцульським мистецтвом.

Є також фестиваль «Polonyna Summer» у селі Верхній Ясенів (Верховинський район) – проводиться на початку літа, коли відбувається

відгін худоби на полонини; можна побачити традиції, приготування місцевих страв (бануш, брынза), ремесла, послухати гуцульську культуру [53].

Крім того, в регіоні регулярно організовуються інші етнокультурні, народні, ремісничі, гастро- та фольклорно-мистецькі фестивалі.

Природні ресурси – гори, ліси, водоспади, національні парки, рекреаційні зон – створюють базу для туризму. Наприклад, Maniava waterfall – один з відомих природних об'єктів області, який може стати частиною маршруту, поєднаного з відвідуванням культурної події чи фестивалю. Такий формат – коли природа та культурна чи народна подія – дає більш насичений, «живий» досвід для туристів, охочих не лише подивитися, а й відчувати атмосферу, традиції, стиль життя регіону.

Івано-Франківський регіон має значну кількість сакральних та культурно-історичних пам'яток – як культових споруд (монастирі, церкви), так і музеїв. Згідно з оцінками, до обліку «сакральних комплексів» віднесено десятки об'єктів як національного, так і місцевого значення.

Наприклад, Музей писанкового розпису у місті Коломия – це унікальний музей, присвячений українській писанці; такий заклад може стати одним із пунктів культурного маршруту.

Також є Музей мистецтв Прикарпаття в Івано-Франківську – колекцією сакрального та народного мистецтва, що теж приваблює туристів, особливо тих, хто цікавиться історією, культурою, мистецтвом. Такий варіант – культурно-пізнавальна рекреація – добре «комбінується» з фестивалями або природними маршрутами і додатково збагачує туристичний досвід [53].

Подієві ресурси формують цікавий, життєвий, насичений досвід – не просто «приїхати, побачити», а «пірнути» в атмосферу, пережити подію, познайомитися з культурою, традиціями, людьми. Для регіону це – зростання туристичного потоку, розвиток інфраструктури, підтримка ремесел, народних майстрів, локальних традицій і бізнесу. Такий туризм – більш стійкий та багатогранний: він поєднує природу, рекреацію, культуру,

традиції, і дає змогу задовольнити різні інтереси (активний відпочинок, природа, етно- та культурний досвід, гастрономія тощо).

2.4. Інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси

Інфраструктурні туристсько-рекреаційні ресурси становлять комплекс матеріальних об'єктів і систем обслуговування, які забезпечують функціонування та розвиток туристичної діяльності в регіоні. У структурі туристичної інфраструктури Івано-Франківської області виділяють транспортну, розміщувальну, інформаційно-сервісну, спортивно-рекреаційну та супутню інфраструктуру. Вона формує умови для комфортного перебування туристів, організації відпочинку та раціонального використання природно-антропогенних ресурсів.



Рис. 2.5. Територіальна організація туристичної інфраструктури Івано-Франківської області [21]

Транспортна доступність є одним із ключових чинників розвитку туризму. В області функціонують автомобільні шляхи міжнародного та державного значення (зокрема, М-06, Н-09, Р-24), що з'єднують регіон із Львівською, Чернівецькою, Закарпатською областями. Міжнародний аеропорт «Івано-Франківськ», який до початку війни здійснював чартерні та регулярні рейси, сезонно обслуговує туристичні напрямки. Залізничне сполучення із Києвом, Львовом, Одесою та іншими містами. Туристичні автобусні маршрути до основних курортних зон (Яремче, Буковель, Верховина, Косів). Розвинена транспортна інфраструктура сприяє формуванню стійких потоків внутрішнього та транскордонного туризму [29].



Рис. 2.5. Схема пасажирського залізничного сполучення Івано-Франківської області [41]

На території області функціонують готелі, котеджі, туристичні садиби, гостини (особливо в курортних зонах – Буковель, Яремче, Микуличин, Поляниця, Ворохта). Ресторани національної кухні, колиби, дегустаційні зони локальних продуктів (бануш, бринза, гуцульська кухня). Активно розвиваються садибний (еко)туризм та приватний сектор, що відповідає попиту на етнографічний та природно-орієнтований відпочинок [41].

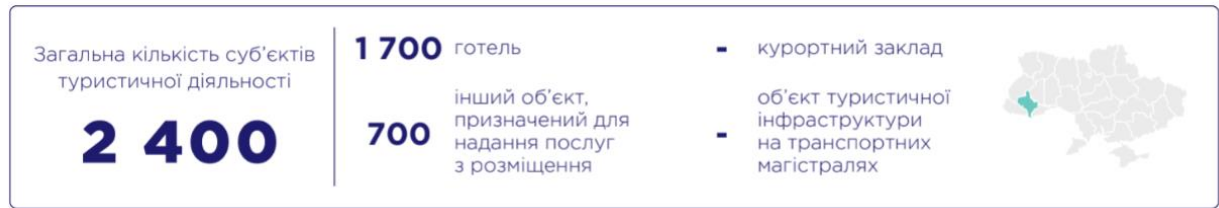


Рис. 2.6. Суб'єкти туристичної діяльності [16]

Однією з найбільш розвинених галузей є гірськолижна та лікувально-оздоровча інфраструктура. Гірськолижні курорти Буковель (міжнародне значення), Драгобрат, Ворохта. Оздоровчі комплекси та SPA-центри, використання мінеральних вод (Черче, Косівський регіон). Туристично-рекреаційні комплекси з активним відпочинком(рафтинг на р. Черемош, вело та еко-маршрути, пішохідні шляхи в Карпатах).

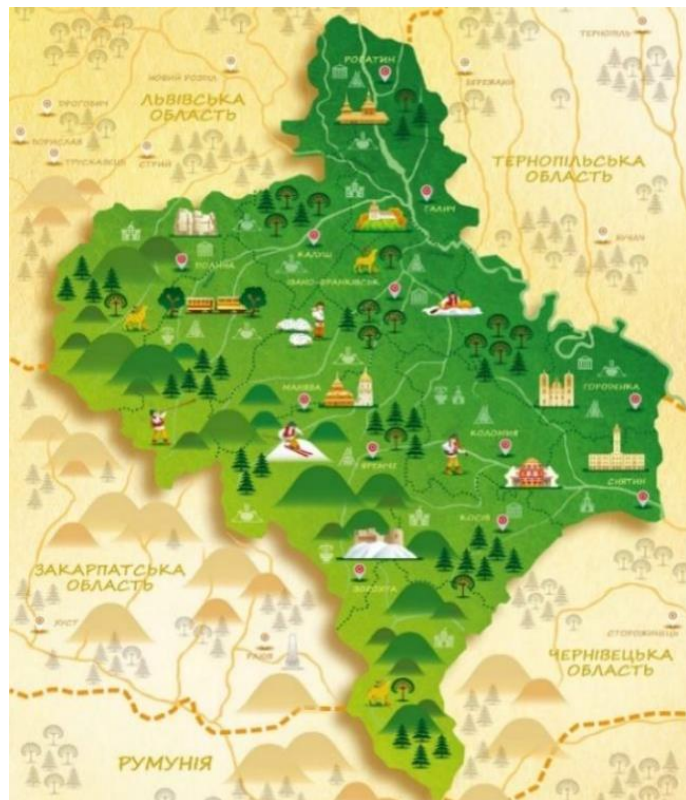


Рис. 2.7. Туристична карта Івано-Франківської області [53]

Інформаційно-сервісна інфраструктура включає елементи, що забезпечують туристів інформацією та супутніми послугами. Туристично-інформаційні центри (Івано-Франківськ, Яремче, Верховина). Електронні платформи бронювання, туристичні портали, мобільні додатки. Агенції

екскурсій та гіди, у тому числі спеціалізовані (еко-, етно-, активний туризм). Маркування туристичних маршрутів, інформаційні стенди, QR-коди біля об'єктів.

До категорії супутньої інфраструктури належать заклади рекреаційно-розважального типу – SPA, етнопарки, музеї під відкритим небом, культурні об'єкти. Заклади торгівлі та сервісу – туристичні магазини, прокат спорядження. Медичне та екстрене забезпечення – (гірські рятувальні служби, медпункти у туристичних центрах). Банківська та комунікаційна інфраструктура (відділення банків, банкомати, стійкий мобільний зв'язок) [53].

Інфраструктура відіграє вирішальну роль у забезпеченні конкурентоспроможності туристичного регіону. Її розвиток підвищує рівень комфортності перебування туристів; сприяє збільшенню туристичних потоків; забезпечує підтримку сталого розвитку туризму; формує позитивний імідж Івано-Франківської області як одного з найпривабливіших регіонів України для активного, екологічного та рекреаційного туризму.

2.5. Туристсько-рекреаційне районування Івано-Франківської

Івано-Франківська область входить до Карпатсько-Подільського рекреаційного району та вирізняється високим рівнем забезпеченості рекреаційними ресурсами. Територія області охоплює частину Українських Карпат, що формує її природно-рекреаційний потенціал: розгалужені гірські масиви, великі площі лісів, унікальні природоохоронні території, зокрема національні парки та заповідні об'єкти. Значні запаси мінеральних вод та сприятливий клімат створюють передумови для розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

У регіоні добре розвинена туристична інфраструктура: сучасні гірськолижні комплекси (Буковель), популярні курортні та відпочинкові центри (Яремче, Верховина, Косів), мережа садиб зеленого туризму. Окрім природних ресурсів, область багата на історико-культурну спадщину –

дерев'яні церкви, музеї, народні традиції та фестивалі, що робить її привабливою для різних видів туризму протягом усього року.



Рис. 2.8. Рекреаційне районування території України [21]

В Івано-Франківській області умовно виділяють наступні туристсько-рекреаційні райони.

Центральний (Івано-Франківський) туристсько-пізнавальний район. Адміністративні центри – м. Івано-Франківськ, Тисмениця. Спеціалізація цього району – культурно-пізнавальний, подієвий, діловий туризм. Основні туристсько-рекреаційні ресурси цього району – історико-архітектурні пам'ятки (Ратуша, Палац Потоцьких, сакральні об'єкти); музеї (Музей мистецтв Прикарпаття, краєзнавчі експозиції); проведення фестивалів та форумів; елементи урбаністичного та конгрес-туризму. Район виконує організаційно-управлінську роль, є транспортним і логістичним центром області [53].

Гуцульський (Верховинсько-Ясенівський) етнокультурний район. Охоплює території – Верховина, Ясіня, Жаб'є, Криворівня. Спеціалізацією цього регіону є етнічний, зелений, культурний, активний туризм. Основні туристсько-рекреаційні ресурси цього регіону – гуцульська культура та

традиції; музеї (Музей Гуцульщини, садиба Івана Франка, музей «Тіні забутих предків»); народні фестивалі («Полонинське літо», «Гуцульські фестини»); маршрути пішохідні, кінні, велосипедні; близькість до гірських екосистем [53].

Карпатський гірськолижний та спортивно-рекреаційний район. Основні туристичні центри району – Буковель (Поляниця), Ворохта, Яремче, Драгобрат. Туристична спеціалізація – активний, спортивний, екстремальний, оздоровчий туризм. Особливості району – найпотужніша туристична зона області; гірськолижні комплекси міжнародного рівня (ТК «Буковель»); SPA, лікувально-оздоровчі заклади; база для рафтингу, велотуризму, трекінгу; розвинена інфраструктура (готелі, підйомники, транспорт).

Косівський народно-прикладний та лікувально-рекреаційний район. Центром району є м. Косів. Туристична спеціалізація – мистецький, етнографічний, оздоровчий, гастрономічний туризм. Туристсько-рекреаційні ресурси – косівський ярмарок, традиційні промисли (різьба, ткацтво, кераміка); мінеральні води, СПА-дестинації; лікувальні грязі та санаторні заклади; маршрути на хребти Покутсько-Буковинських Карпат [53].

Коломийсько-Снятинський історико-культурний район. Охоплює територію м. Коломия, Городенка, Снятин. Спеціалізація цього району – культурно-пізнавальний, паломницький, музеезнавчий туризм. Туристсько-рекреаційні ресурси – музей Писанки (Коломия), музей народного мистецтва Гуцульщини; сакральні пам'ятки (церкви XVII-XIX ст.); фестивалі народного мистецтва; транскордонний потенціал (сусідство з Чернівецькою областю).

Калусько-Галицький природно-ландшафтний та екотуристичний район. Центри району – м. Галич, Калуш. Спеціалізація туризму – екологічний, історико-археологічний, орнітологічний, екоосвітній. Туристсько-рекреаційні ресурси – Національний природний парк «Галицький»; Галицький замок, історичні пам'ятки середньовіччя; водно-

болотні угіддя, природоохоронні зони; екологічні стежки, науково-освітні маршрути.

Надвірнянсько-Богородчанський лісогірський та оздоровчий район. Основна спеціалізація району – лісотерапія, екотуризм, пішохідний, духовний туризм. Туристсько-рекреаційні ресурси – Манявський скит, Манявський водоспад; маршрути серед хвойних лісів; бази оздоровлення та зеленого туризму [53].

Таблиця 2.1.

Загальна характеристика туристсько-рекреаційного районування Івано-Франківської області (складено автором за даними [53])

Район	Спеціалізація	Основні центри	Рівень розвитку інфраструктури
Центральний	культурно-пізнавальний	Івано-Франківськ	високий
Гуцульський	етнокультурний	Верховина	середній
Карпатський	Гірськолижний, активний, спортивний	Буковель, Ворохта	дуже високий
Косівський	мистецький, оздоровчий	Косів	середній
Коломийський	культурно-пізнавальний	Коломия	середньо-високий
Галицький	екологічний, історичний	Галич	середній
Надвірнянський	екотуризм, оздоровлення	Манява	середній

Туристсько-рекреаційне районування Івано-Франківської області базується на поєднанні природних та культурно-історичних особливостей регіону; рівні інфраструктурного забезпечення; різних функціональній спеціалізації туристичних зон. Таке районування дозволяє формувати унікальні туристичні продукти; здійснювати ефективне планування розвитку територій; підвищувати інвестиційну привабливість в галузі туризму; забезпечувати сталий розвиток рекреаційно-туристичного комплексу області.

РОЗДІЛ 3. ПРОСТОРОВО-ЧАСОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку туристичної галузі Івано-Франківської області

Туристична галузь Івано-Франківської області сформувалася на основі поєднання природно-географічних умов Карпатського регіону та культурно-історичної спадщини населення Прикарпаття. Її розвиток відбувався поетапно відповідно до соціально-економічних, політичних та інфраструктурних змін. Умовно виокремлюють кілька ключових етапів становлення туристично-рекреаційного комплексу області.

Дорадянський період (кінець XIX – 1939 рр.) став етапом формування передумов для розвитку організованого туризму на території сучасної Івано-Франківщини. Початки туристичного руху були тісно пов'язані з розвитком санаторно-курортної інфраструктури та активізацією альпінізму в Карпатах. Уже наприкінці XIX століття регіон почав привертати увагу польської інтелігенції та аристократії, яка шукала місця для оздоровлення й відпочинку в гірському кліматі.

У 1890-х роках у Яремче та Ворохті відкриваються перші лікувально-оздоровчі заклади, приватні пансіонати, вілли та курортні комплекси. Ці об'єкти були орієнтовані на забезпечення комфортного перебування відпочивальників: пропонували лікувальні процедури, купальні, кліматотерапію, прогулянки гірськими стежками. Наявність мальовничих ландшафтів, м'якого клімату й чистого повітря сприяла формуванню іміджу Карпат як перспективного курортного району.

Важливим чинником розвитку туризму стала поява транспортної інфраструктури. У 1912 р. запроваджено регулярне залізничне сполучення Станиславів – Яремче, що значно спростило доступ до гірських районів та активізувало рекреаційний потік з великих міст Галичини. Завдяки цьому

Яремче перетворилося на популярний центр відпочинку, де мешканці Кракова, Львова, Перемишля та інших міст проводили літні сезони.

Паралельно з розвитком курортів формується організований туристичний рух. На межі століть починають діяти гірські товариства та туристичні клуби, зокрема Польське таторське товариство (РТТ), які займаються облаштуванням маршрутів, промаркуванням стежок, будівництвом туристичних притулків. Саме вони організовують перші групові походи на найвищі вершини Українських Карпат – Говерлу, Петрос, хребет Чорногора. Туризм поступово набуває масового характеру, переходячи від стихійних подорожей до більш системної організації.

Таким чином, дорадянський період став фундаментом для подальшого розвитку туристичної індустрії краю: сформувалися основні курортні зони, з'явилася транспортна доступність, були започатковані традиції гірського туризму, які продовжили розвиватися в наступні історичні періоди [41].

Радянський період (1945-1991 рр.) став часом інтенсивного, хоча й специфічного розвитку туристично-рекреаційної сфери Івано-Франківщини. Після завершення Другої світової війни туризм у регіоні був інтегрований у загальносоюзну систему відпочинку та оздоровлення, орієнтовану передусім на трудящих та їхнє планове санаторно-курортне лікування. Туристична діяльність розвивалася переважно в контексті соціальної політики, а не комерційних ініціатив.

У 1950-1960-х роках активно розбудовуються санаторії, будинки відпочинку, профілакторії та туристичні бази. У Ворохті, Яремче, Косові та інших курортних пунктах з'являються нові заклади, які приймали тисячі відпочивальників з усіх республік СРСР. Ці інституції пропонували оздоровчі програми, фізіотерапію, кліматолікування та організовані екскурсії. Турпоїзди, путівки від профспілок і колективні виїзди сприяли масовості туризму: подорожі ставали доступними для широких верств населення [41].

Розвиток спортивно-туристичної інфраструктури особливо активізувався у 1970-х роках. Саме тоді у Ворохті було створено гірськолижні школи, спортивні тренувальні бази та спеціалізовані комплекси для підготовки лижників, стрибунів із трампліна та біатлоністів. Містечко перетворилося на один з головних центрів зимових видів спорту в Українських Карпатах, де проводилися тренувальні збори союзного рівня. Одночасно розвивався й літній спортивний туризм: альпінізм, пішохідні походи, спортивне орієнтування.

У цей період була розроблена й систематизована мережа туристичних маршрутів, що сприяла структурованому освоєнню Карпат. Особливо відомим став маршрут № 55 «Карпатське кільце», який охоплював основні природні та культурні об'єкти регіону, дозволяв організовано здійснювати багатоденні походи та знайомитися з унікальними ландшафтами Гуцульщини. Маршрути маркувалися, створювалися туристичні притулки та пункти відпочинку, що формувало каркас рекреаційного простору.

Разом із тим інфраструктура залишалася досить обмеженою: більшість об'єктів була типовою, з орієнтацією на масове, а не комфортне обслуговування. Матеріально-технічна база часто застарівала, рівень сервісу істотно відставав від міжнародних стандартів, а інвестиції були недостатніми. Туризм мав переважно соціалістично-плановий характер, що позбавляло його гнучкості, конкуренції та інноваційності.

Попри ці обмеження, радянський період заклав важливу організаційну та просторову основу для подальшого розвитку туристичної індустрії області. Саме тоді сформувалися ключові рекреаційні зони, транспортні під'їзди, мережа маршрутів і традиції масового активного відпочинку, які стали базою для розвитку туризму вже в умовах незалежної України [41].

Початковий етап незалежності України (1991-2005 рр.) ознаменувався глибокими трансформаціями туристичної галузі Івано-Франківщини, які були зумовлені переходом країни до ринкової економіки. Розпад СРСР призвів до різкого скорочення державного фінансування

рекреаційної сфери та занепаду багатьох санаторно-курортних закладів, які раніше працювали за профспілковими путівками. У цих умовах туризм почав еволюціонувати на нових засадах – приватизації, підприємництва та орієнтації на індивідуальні потреби туристів.

У 1990-х роках розпочався процес приватизації туристичних баз, пансіонатів, готелів та санаторіїв, що сприяло появі нових власників і формуванню конкурентного середовища. Хоча частина закладів не витримала економічних труднощів, інші модернізувалися та стали орієнтуватися на платоспроможний внутрішній і зарубіжний ринки. Разом із тим у цей період починає активно розвиватися малий туристичний бізнес: приватні садиби, міні-готелі, сімейні пансіонати.

Особливої популярності набуває зелений і сільський туризм. Завдяки унікальній культурній спадщині, традиціям гуцульського побуту та мальовничим ландшафтам Карпат регіон став одним із піонерів еко-садибного туризму в Україні. Місцеві мешканці почали приймати туристів у власних оселях, пропонуючи домашню кухню, майстер-класи, участь у традиційних обрядах і знайомство з автентичним способом життя. Така форма туризму сприяла збереженню народних промислів, ремесел та розвитку локальних громад [41].

Значним поштовхом для екологічного та природоорієнтованого туризму стало створення у 1998 році Карпатського національного природного парку – одного з найбільших і найважливіших природоохоронних об'єктів регіону. Національний парк забезпечив охорону цінних природних комплексів Чорногори та водночас став платформою для організованого екотуризму: облаштування туристичних маршрутів, екологічних стежок, інформаційних центрів, зон для короткочасного відпочинку. Його діяльність сприяла популяризації гірських походів, спостереження за природою, фототуризму.

У цей же період починається активне відродження та популяризація етнокультурної спадщини Гуцульщини. В кінці 1990-х – на початку 2000-х

років з'являються перші локальні фестивалі, спрямовані на представлення народних традицій, ремесел і гастрономії. Одним із найвідоміших став фестиваль «Гуцульська бринза», започаткований у 2001 році, який об'єднав дегустації традиційних продуктів, виступи фольклорних колективів, ярмарок майстрів та популяризацію вівчарської культури. Такі події стали важливим інструментом залучення туристів і формування регіональної ідентичності.

Отже, у 1991-2005 рр. туристична галузь Івано-Франківщини пройшла через етап становлення в нових економічних умовах: від кризи пострадянського періоду до появи сучасних форм туризму, активізації підприємництва, розвитку екологічного, сільського та культурного туризму. Цей період заклав підґрунтя для подальшої модернізації туристичної індустрії регіону.

Інвестиційно-інфраструктурний етап (2005-2013 рр.) став одним із найдинамічніших періодів розвитку туристичної індустрії Івано-Франківської області. Саме у цей час туризм перетворюється на одну з ключових галузей регіональної економіки, а масштаби інвестицій у рекреаційну інфраструктуру досягають безпрецедентного рівня.

Відправною точкою цього етапу став запуск у 2005 році гірськолижного комплексу «Буковель». Його поява стала справжнім проривом для туристичного сектору – уперше в Україні було створено сучасний, технічно оснащений, високоякісний зимовий курорт, який міг конкурувати з європейськими альпійськими комплексами. За короткий час «Буковель» став найбільш відвідуваним гірськолижним центром країни, притягуючи туристів не лише з України, а й із Польщі, Румунії, Молдови та інших держав.

Розвиток «Буковеля» стимулював активне зростання супутньої інфраструктури. У регіоні починають масово зводитися нові готелі, котеджні містечка, апарт-готелі, приватні садиби, ресторани та туристичні комплекси. Транспортна система зазнає оновлення: покращуються автомобільні дороги, впорядковується під'їзна інфраструктура до гірських районів, розвиваються

перевізницькі послуги. Значну увагу приділяють сервісу – з’являються центри прокату спорядження, SPA-комплекси, медичні пункти, розважальні центри [41].

У цей період спостерігається стрімкий розвиток активного та спортивного туризму. Популярності набувають гірськолижний спорт та сноубординг, фрірайд-тури, велоперегони та маунтенбайк, бігові трейли, каньйонінг та рафтинг, карпатські ультрамарафони, мототуризм та позашляхові маршрути.

Міжнародні спортивні заходи, змагання та фестивалі збільшують присутність іноземних гостей, а також сприяють формуванню сучасного туристичного іміджу області. Значну роль відіграють івенти, орієнтовані на молодь та любителів екстриму, які зробили регіон привабливим для нових сегментів туристів.

Активна реалізація інвестиційних проєктів у гірських громадах сприяє розвитку місцевого бізнесу: зростає кількість підприємців, які пропонують послуги харчування, проживання, трансферів, організації турів. У результаті регіон поступово трансформується на висококонкурентний туристичний простір, який формує значну частку обласних доходів.

Результатом цих процесів стало офіційне визнання Івано-Франківщини одним із найпотужніших туристичних центрів України. Уже у 2012 році область увійшла до ТОП-5 туристичних регіонів країни, що підтверджувалося статистикою відвідуваності, обсягами розміщення туристів та інвестиційною активністю.

Таким чином, 2005-2013 роки стали періодом глибокого оновлення туристичної інфраструктури, переходу до якісно нового рівня сервісу та закріплення регіону як провідного центру активного, спортивного та рекреаційного туризму в Україні.

Період міжнародної інтеграції та активізації туризму (2014-2019 рр.)
характеризується якісними змінами в туристичній галузі Івано-Франківщини, які відбувалися на тлі загальноукраїнських процесів європейської інтеграції,

модернізації інфраструктури та зростаючого інтересу до Карпат як унікального природно-культурного регіону. У цей час туризм стає не лише важливою економічною сферою, а й елементом міжнародної співпраці, регіонального брендингу та культурної дипломатії.

Однією з ключових тенденцій стало формування Карпат як національного туристичного бренду України. У державних та регіональних програмах усе частіше акцентується увага на унікальності гуцульської культури, автентичних традиціях, природній спадщині та рекреаційних можливостях гір. Це сприяло просуванню Івано-Франківщини на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках. Регіон активно бере участь у виставках, форумах, міжнародних промоційних кампаніях.

Суттєво активізується транскордонне співробітництво, зокрема з Польщею, Румунією, Словаччиною та Угорщиною. Реалізуються спільні проєкти в межах програм ЄС, таких як «Польща-Білорусь-Україна», «Угорщина-Словаччина-Румунія-Україна». Вони охоплюють облаштування туристичних маршрутів, еко-стежок і зон відпочинку; розвиток інфраструктури сільського туризму; збереження культурної та природної спадщини; створення інтерактивних візит-центрів; популяризацію спільних фестивалів та транскордонних туристичних продуктів.

На цьому етапі важливою стає концепція сталого розвитку, яка починає інтегруватися в туристичне планування. Підтримуються ініціативи, що сприяють раціональному використанню природних ресурсів, розвитку екологічно відповідальних видів туризму, енергоефективності та збереженню біорізноманіття. У Карпатах поширюються практики еко-стратегування та розвиток інфраструктури для природоорієнтованого туризму.

Помітно розширюється спектр туристичних продуктів. Поряд із традиційним гірськолижним та оздоровчим туризмом швидко зростає популярність сільського та зеленого туризму, гастрономічних турів (місцеві сири, бринза, м'ясні вироби, карпатські чаї), еко-туризму, активного

відпочинку (трейлранінг, велотуризм, піші походи, сплави, парашланеризм), культурно-пізнавальних мандрівок.

Значно збільшується потік іноземних туристів: найчастіше відвідувачі прибувають із Польщі, Румунії, Чехії, Німеччини, країн Балтії та інших держав ЄС. Важливу роль відіграли спрощення візових процедур, покращення транспортної доступності та активність українських діаспор.

Водночас стрімкого розвитку набуває подієвий туризм. Однією з найбільш значущих подій став міжнародний фестиваль «Карпатський простір», що проводиться з 2016 року в Івано-Франківську. Цей форум об'єднує театральні постановки, художні виставки, музичні концерти, кінопокази, гастрономічні локації та міжнародні культурні проекти. Поряд із ним розвиваються етнічні, фольклорні, мистецькі та спортивні заходи, зокрема фестивалі гуцульської культури, пленери майстрів, ярмарки народних ремесел, літературні форуми.

У результаті Івано-Франківщина у 2014-2019 рр. стала одним із найбільш активних й інноваційних туристичних регіонів України. Туризм поступово перетворюється на значну складову місцевого економічного розвитку, сприяє збереженню культурної спадщини, створенню робочих місць і зміцненню міжнародного іміджу області як гостинного та відкритого європейського регіону [41].

Вплив пандемії COVID-19 та адаптивний етап (2020-2021 рр.) став одним із найскладніших періодів для туристичної галузі Івано-Франківщини. Глобальні обмеження на пересування, локдауни та закриття кордонів призвели до різкого скорочення туристичних потоків і істотного падіння доходів у сфері гостинності. Туристичні підприємства, які раніше орієнтувалися як на внутрішніх, так і на іноземних відвідувачів, змушені були змінювати стратегії, підлаштовуватися під нові умови та шукати альтернативні моделі роботи.

У перші місяці пандемії регіон зазнав значних економічних втрат: завантаженість готелів і туристичних комплексів знизилася на 60-80%,

частина об'єктів тимчасово призупинила діяльність, інші працювали з мінімальними потужностями. Особливо постраждали великі курорти, які були орієнтовані на масові поїздки та групові тури, а також організований спортивний і подієвий туризм, оскільки проведення фестивалів та змагань було заборонене або суттєво обмежене.

На цьому тлі почали формуватися нові тенденції, що змінили структуру попиту. Особливо стрімко активізувався внутрішній туризм. Українці, позбавлені можливості виїжджати за кордон, почали відкривати для себе Карпати як безпечний і доступний напрям. Зросла популярність сільського, індивідуального та екологічного туризму. Туристи надавали перевагу відпочинку в невеликих, ізольованих локаціях – приватних садибах, шале, еко-хатах, де можна було дотримуватися соціальної дистанції.

Змінилися й формати подорожей. Набули попиту короткострокові поїздки (2-4 дні), автомобільні мандрівки, походи гірськими маршрутами, трейлранінг, велопрогулянки, кемпінг, відновлювальний та wellness-туризм.

Виріс інтерес до малолюдних лісових та гірських стежок, до споглядальних та природоорієнтованих практик. Туристи прагнули уникати великих скупчень людей, обираючи локації з низькою щільністю відпочивальників. Це стимулювало розвиток нових продуктів: авторських турів із малими групами, приватних гідів, мікровідпусток у горах, релакс-програм з наголосом на природу.

Паралельно готельні комплекси та садиби почали активно впроваджувати санітарні протоколи, онлайн-бронювання, безконтактні послуги, гнучкі умови скасування поїздок. Такі інновації допомогли бізнесу адаптуватися та зберегти частину клієнтів.

Пандемія також висвітлила потенціал розвитку менш відомих гірських громад: туристичний попит розподілився рівномірніше, сприяючи економічній активізації периферійних сіл, що традиційно були поза основними потоками.

Таким чином, 2020-2021 рр. стали періодом кризи, але й трансформації туристичної галузі. Попри значне падіння традиційних показників, регіон зміг переорієнтуватися на внутрішній ринок, започаткувавши стійкі тенденції до індивідуалізації, екологізації та «малоформатності» туризму, які зберегли актуальність і після завершення гострої фази пандемії.

Сучасний етап розвитку туризму в умовах війни (2022 р. – дотепер) став новою, надзвичайно складною, але водночас і трансформаційною фазою для туристичної галузі Івано-Франківщини. Повномасштабна агресія росії докорінно змінила туристичні потоки в Україні, однак Карпатський регіон, зокрема Івано-Франківська область, зумів адаптуватися та відіграти важливу роль у гуманітарному, соціальному й економічному забезпеченні населення.

Попри загальнонаціональний спад виїзного та в'їзного туризму, область стала однією з найбезпечніших територій України, що спричинило значний приплив внутрішніх переселенців, релокованих підприємств та відвідувачів, які шукали тимчасового притулку, оздоровлення і психологічного відновлення. Багато готелів, приватних садиб, санаторіїв та турбаз у перші місяці війни трансформувалися у центри прийому ВПО, гуманітарні штаби або бази для волонтерів. Це допомогло бізнесу зберегти діяльність та створити важливу соціальну функцію туризму [41].

На цьому тлі з'явилися та активно розвиваються нові напрями, а саме реабілітаційний туризм. Зростає кількість програм, орієнтованих на психологічну підтримку військових та їхніх родин, відновлення після поранень, роботу з ПТСР, фізичну та ментальну реабілітацію.

Карпатський клімат, тихі локації, мінеральні води та природні ландшафти роблять регіон одним із найбільш придатних для реабілітаційних центрів. У багатьох громадах відкриваються програми «Ветеранський простір», «Місця сили», оздоровчі кемпи та тематичні гірські табори.

Організуються вишколи, тренінги, походи-вшанування, історико-патріотичні маршрути, які популяризують національно-визвольну боротьбу,

локальні музеї, локації УПА та бойової слави. Волонтерські тури включають допомогу громадам, переселенцям, догляд за тваринами, екологічні акції.

На тлі високого рівня стресу в суспільстві різко зростає попит на способи відновлення психоемоційного стану. Особливо популярними стають лісотерапія (forest healing), енергіотуризм (відвідування гірських «місць сили»), wellness та SPA-відновлення, йога- та медитаційні ретрити, ментальна реабілітація в гірських громадах. Ці продукти орієнтовані на індивідуальні та малі групи, що відповідає безпековим вимогам воєнного часу.

Інвестування у «Буковель» та розвиток круглорічного туризму. Попри воєнні ризики, «Буковель» залишається найбільшим інвестиційним проєктом у сфері туризму України. Курорт продовжує модернізацію та розширення, а саме будівництво нових канатних доріг і трас, розвиток велопарку, треків для трейлранінгу, удосконалення інфраструктури для літнього та міжсезонного відпочинку, проведення спортивних заходів навіть у складних умовах.

Таким чином формується модель круглорічного туристичного комплексу, здатного утримувати туристичний потік незалежно від сезону.

Через обмеження безпеки та закордонних подорожей українці частіше обирають Карпати як місце для коротких або тривалих поїздок. За оцінками місцевих громад та ДАРТ, кількість внутрішніх туристів у Івано-Франківщині у 2023 році сягнула приблизно 3 млн осіб, що перевищило показники довоєнного часу. Найбільший попит мають Яремче, Ворохта, Поляницька громада (Буковель), Верховинщина, Косівський та Долинський райони [16].

Попри виклики війни, туристична галузь Івано-Франківщини демонструє стійкість і здатність до відновлення. Туризм трансформується у соціально важливу сферу, орієнтовану на реабілітацію, безпеку, ментальне здоров'я та підтримку внутрішніх туристів. Карпати зберігають статус одного з найпривабливіших регіонів України, а гнучкість та інноваційність місцевих туристичних підприємств формують основу для повоєнного відновлення і майбутнього зростання індустрії.

Розвиток туристичної галузі Івано-Франківської області характеризується послідовною трансформацією від елітарного курортного напрямку до міжнародного рекреаційного центру. Ключовими факторами зростання стало впровадження гірськолижних курортів, екотуризму та приватного сектору. Зовнішні виклики (пандемія, війна) змінили структуру попиту, але не призупинили розвиток. Сьогодні регіон демонструє високу адаптивність та потенціал для відновлення через розвиток екологічного, медичного та реабілітаційного туризму.

3.2. Сучасні тенденції ринку туристичних послуг Івано-Франківської області

Ринок туристичних послуг Івано-Франківщини за останні кілька років демонструє сталий ріст, незважаючи на виклики (пандемія, війна), а також трансформацію структури попиту, типів сервісів та джерел доходів. Нижче наведено ключові тенденції з конкретними статистичними фактами.

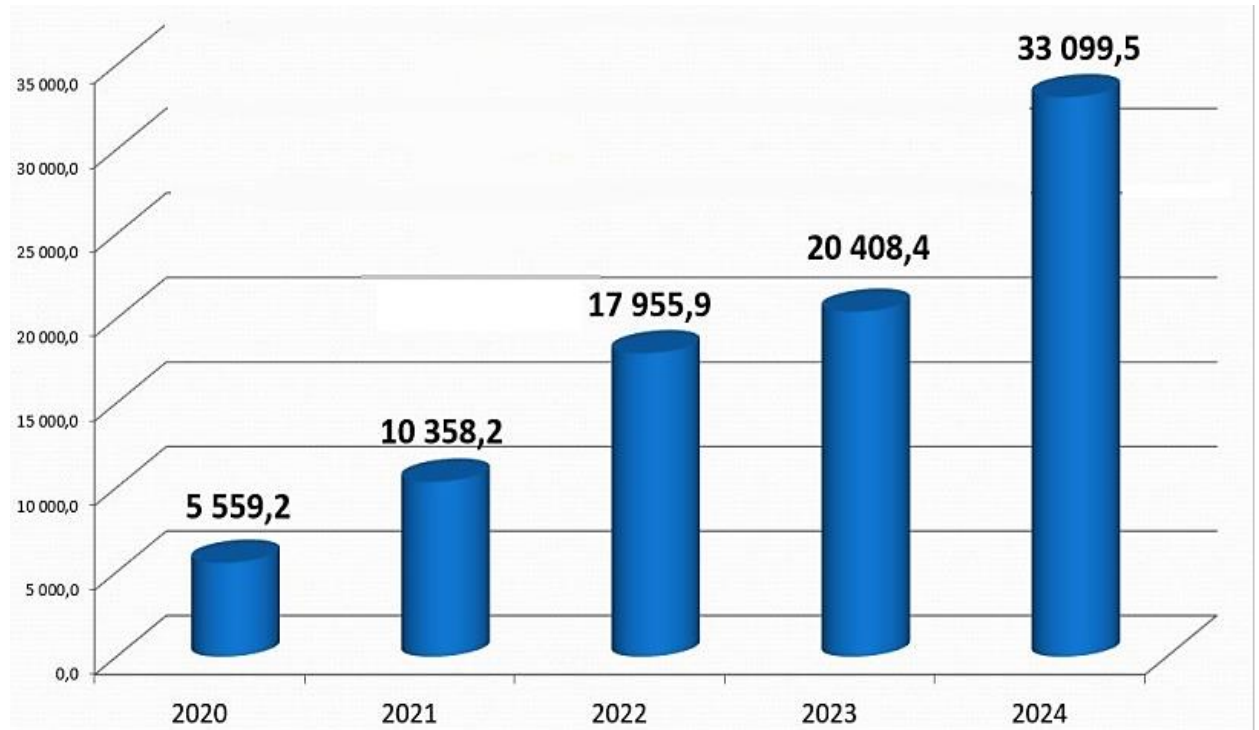


Рис. 3.1. Динаміка надходжень туристичного збору в Івано-Франківській області за період 202-2024 рр. (тис. грн) [19]

За даними регіональної адміністрації, у 2022 р. область відвідали близько 2,3 млн туристів і екскурсантів, у 2023 р. – 2,5 млн, і у 2024 р. – також близько 2,5 млн осіб. При цьому податкові надходження від суб'єктів туристичної діяльності (згідно з КВЕД) зросли з приблизно 160,4 млн грн у 2022-му до 165,2 млн грн у 2023-му та 251,5 млн грн у 2024-му [19].

Офіційний туристичний збір склав 17,9 млн грн у 2022-му, 20,4 млн грн у 2023-му, 33,1 млн грн у 2024-му [16].

За 2025 рік зібрано понад 40 млн грн туристичного збору, що є рекордом для регіону і на 54 % більше, ніж за аналогічний період минулого року. За 2025 рік надходження від туристичного бізнесу (включно з податками) зросли на 44 % порівняно з попереднім періодом [16].

Найбільший приріст туристичних надходжень в Івано-Франківській області забезпечила Поляницька громада, де знаходиться курорт «Буковель». У Яремчанській та Ворохтянській громадах суми туристичного збору зросли майже на 25%, тоді як у Вигодській та Зеленській громадах вони, навпаки, скоротилися приблизно на третину.

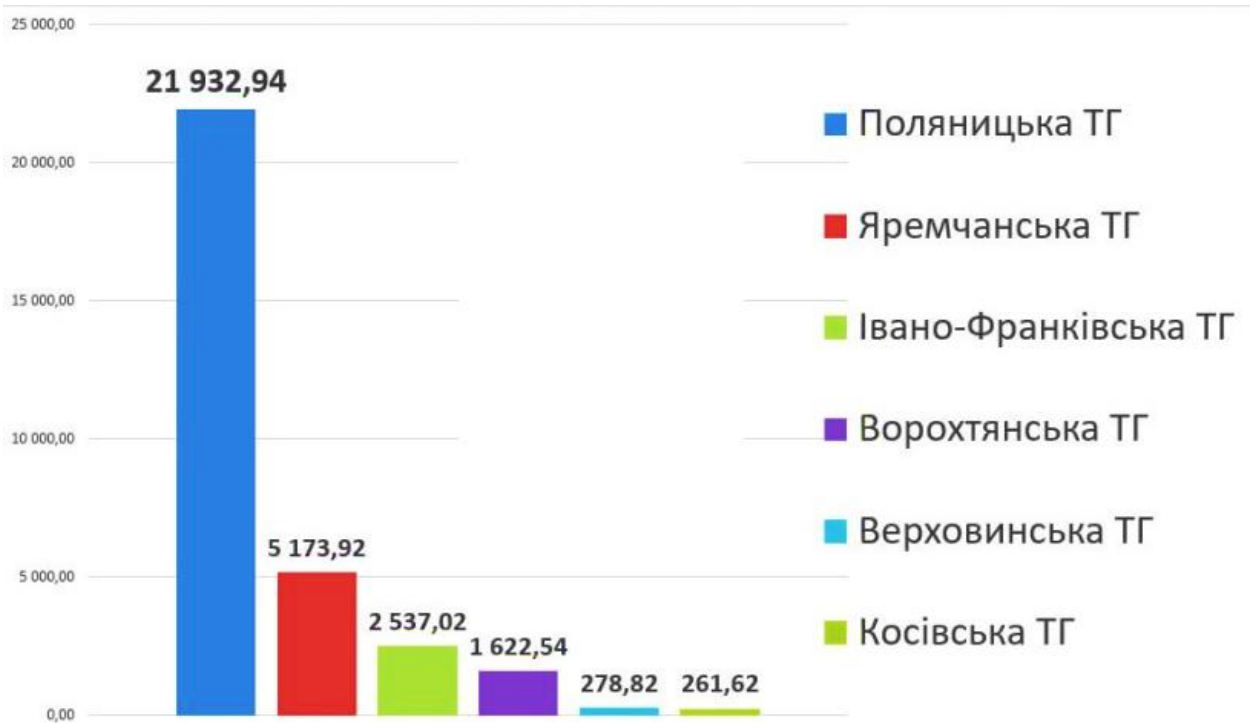


Рис. 3.2. Громади-лідери за надходженням туристичного збору у 2024 р. (тис. грн) [19]

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ



ВІД ТУРГАЛУЗІ ПО ОБЛАСТЯХ ЗА РІК (2021-2024 рр.)

ПОДАТКИ,	2021	2022	2023	2024
млн грн:				
Вінницька	27,4	23,9	29,9	41,3
Волинська	13,3	11,8	15,9	24,3
Дніпропетровська	98,4	69,5	98,1	128,8
Донецька	59,6	18,8	8,8	14,5
Житомирська	14,1	9,0	14,5	20,8
Закарпатська	59,5	72,4	94,2	130,4
Запорізька	98,6	26,2	15,2	25,8
Івано-Франківська	132,0	159,7	138,8	248,5
Київська	125,4	163,9	239,0	284,1
Кіровоградська	15,2	10,9	15,8	22,4
Луганська	9,2	1,9	0,5	0,2
Львівська	215,4	273,8	345,5	440,0
Миколаївська	45,9	14,3	21,7	25,6
Одеська	210,8	87,6	98,8	160,5
Полтавська	43,5	34,6	45,4	65,1
Рівненська	16,2	14,1	20,1	31,5
Сумська	11,4	7,3	9,8	14,1
Тернопільська	17,3	15,1	19,6	27,5
Харківська	104,8	38,9	49,6	47,7
Херсонська	58,7	10,4	1,7	3,0
Хмельницька	21,4	22,6	31,2	41,2
Черкаська	23,0	17,4	20,7	34,2
Чернівецька	18,2	20,7	28,8	39,1
Чернігівська	18,6	11,3	10,8	16,2
м. Київ	773,9	415,2	499,3	982,0

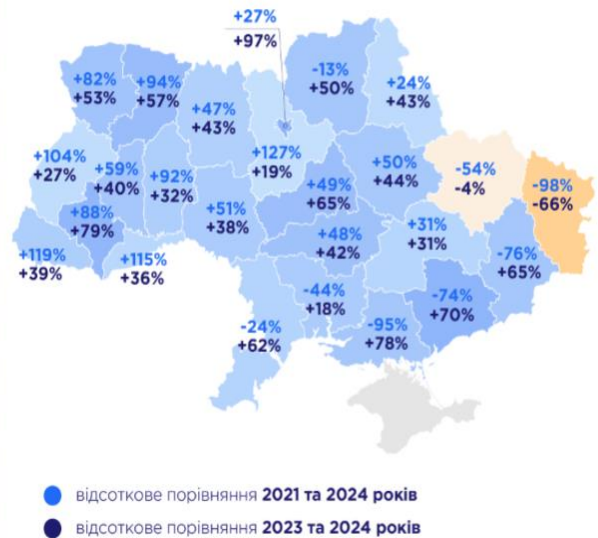


Рис. 3.3. Динаміка податкових надходжень від туристичної галузі за період 2021-2024 рр. [16]

Ці цифри свідчать про відновлення та зростання туристичної активності, стабільне розширення сфери послуг і підвищення її економічної значущості для регіону.

Через обмеження міжнародних подорожей, безпекову ситуацію та зміну пріоритетів споживачів, більшість відвідувачів області – громадяни з інших регіонів України. Серед лідерів за числом приїжджих у 2024-2025 роках: Львівська область, Чернівецька область, Тернопільська область, Київська область (включно з містом Київ), а також Хмельницька, Закарпатська, Дніпропетровська та інші.

Короткотермінові відвідувачі (2-7 днів) залишаються домінуючою групою, що стимулює попит на weekend-тури, гостьові садиби, приватні котеджі та еко-розміщення.

Популярністю користуються гірськолижні, гірсько-етнографічні, піші (трекінгові), велосипедні, екотуристичні маршрути, а також поїздки у гори. Про це свідчить як загальна динаміка зростання відвідуваності, так і значне

зростання податкових надходжень з територій, близьких до гірськолижних курортів.

Зокрема, громади, де розташований Буковель та навколишні села, демонструють найвищі надходження туристичного збору, що вказує на стабільно високий попит на гірськолижні та гірсько-рекреаційні послуги.

У 2023-2025 рр. здійснено низку проєктів з розвитку нових маршрутів, облаштування рекреаційних зон, створення культурно-туристичних маршрутів, етно- та екскурсійних програм, а також оновлення туристичної навігації.

Статистика 2024-2025 років свідчить про суттєве зростання надходжень: як з туристичного збору, так і з податків туристичних підприємств. Це означає, що туризм стає дедалі суттєвішою складовою регіонального бюджету та місцевих громад. Особливо виразною є частка сплати туристичного збору громадами, близькими до курортів.

Незважаючи на негативний вплив зовнішніх факторів, галузь відновлює свої позиції. Навіть під час пандемії показник відвідуваності у 2020 р. становив близько 1,8 млн туристів/екскурсантів. У період війни зростання внутрішнього попиту та переорієнтація на безпечні, екологічні, внутрішні маршрути дозволили стабілізувати індустрію і продовжити розвиток [10].

Сучасний ринок туристичних послуг Івано-Франківщини демонструє ознаки стабільного відродження й модернізації. Завдяки поєднанню природного потенціалу, культурно-історичної спадщини, розвитку інфраструктури та зміни споживацьких вподобань (в бік екології, активності, досвіду), область перетворюється на мультифункціональний туристичний регіон нового формату.

Майбутній розвиток має позитивні шанси, якщо й надалі залучатимуться інвестиції, підтримуватиметься сталий туризм, стимулюватимуться малі проєкти та впроваджуватиметься адаптація до

сучасних тенденцій, таких як екотуризм, оздоровчий відпочинок і розширення туристичних маршрутів.

3.3. Макроекономічне значення туризму в економіці Івано-Франківської області

Туризм у Івано-Франківській області виступає важливим сектором регіональної економіки, що формує робочі місця, наповнює місцеві бюджети через туристичний збір і податкові надходження, стимулює інвестиції в інфраструктуру та пов'язані галузі (готельно-ресторанний бізнес, торгівля, транспорт, ремесла).

Туристична галузь дедалі відчутніше впливає на наповнення місцевих бюджетів Івано-Франківської області. Збільшення обсягів туристичного збору з приблизно 17,9 млн грн у 2022 році до 33,1 млн грн у 2024 році демонструє стійке зростання фінансових надходжень від офіційно зареєстрованих туристичних послуг. Паралельно з цим спостерігається й зростання податкових надходжень від суб'єктів туристичного бізнесу – з орієнтовно 160 млн грн у 2022 році до близько 251 млн грн у 2024 році [16]. Така динаміка свідчить про розширення економічної активності підприємств у сфері розміщення, харчування, транспорту, рекреації та суміжних сервісів.

Особливо вагомими ці надходження є для громад, що розташовані поблизу найбільших курортів області. Поляницька громада (Буковель), Яремчанська громада, а також гірські території навколо них отримують найбільшу частку фінансових ресурсів, що дозволяє їм активніше розвивати інфраструктуру, соціальні послуги та туристичні продукти. У результаті туризм поступово перетворюється на ключове й стабільне джерело доходів для низки територіальних громад, підсилюючи їхню економічну стійкість та інвестиційну привабливість.

Туристичний дохід Івано-Франківської області, який у 2023 році становив близько 248,5 млн грн, суттєво впливає на економіку регіону, створюючи додатковий попит на послуги харчування, транспорту, роздрібної

торгівлі, сфери розваг, ремесел та локального сервісу. Такий попит формує виразний мультиплікативний ефект, що проявляється у зростанні зайнятості та збільшенні валової доданої вартості у суміжних галузях [16].

У регіоні функціонують сотні підприємств туристичного сектору та понад 1 700 туристично-рекреаційних об'єктів, які забезпечують широкий спектр послуг – від розміщення й харчування до активних видів туризму та культурно-пізнавальних програм. Туризм створює не лише прямі робочі місця (у готелях, ресторанах, на туристичних маршрутах, у сфері обслуговування), а й численні непрямі – у транспортних компаніях, постачальних підприємствах, ремісничих майстернях, локальних сервісних бізнесах тощо.

Наявність понад 700 підприємств у туристичному секторі (дані станом на 2023 рік), а також активне розширення приватного сегмента – садиб, котеджів, прокатних пунктів, сервісних послуг – свідчать про стабільний розвиток підприємництва та позитивний вплив туризму на зайнятість населення. У результаті туристична галузь стає одним із ключових драйверів економічного розвитку Івано-Франківської області [16].

Інвестиції в інфраструктуру (насамперед – у Буковелі та суміжних громадах) підвищують привабливість регіону для туристів і створюють центри економічного зростання. Згідно з регіональною презентацією, Івано-Франківщина займає високі позиції за турдоходами серед областей та має кластери (гастрономічні, курортні), що зміцнює довгостроковий економічний потенціал.

Динаміка туристичних потоків Івано-Франківської області у 2020-2025 роках демонструє високий рівень стійкості та здатності галузі до швидкого відновлення. Після різкого спаду у 2020 році, коли кількість туристів зменшилася до 1,8 млн осіб, регіон поступово повернувся до зростання. Уже в 2023-2025 роках потоки стабілізувалися на рівні близько 2,5 млн відвідувачів, що фактично відповідає або навіть перевищує докризові показники [16].

Таке відновлення в умовах пандемії та воєнних викликів свідчить про високу адаптивність туристичного сектору, його здатність оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища та перебудовувати туристичні продукти відповідно до нових потреб. Крім того, збереження стабільних обсягів відвідуваності та доходів підтверджує, що туризм відіграє важливу роль у підтриманні економічної стійкості та бюджетної наповнюваності регіону, залишаючись одним із ключових драйверів розвитку Івано-Франківської області.

3.4. Аналіз туристичних потоків Івано-Франківської області

Туристичні потоки Івано-Франківської області формуються під впливом унікального природно-рекреаційного потенціалу Карпат, розвиненої інфраструктури гірськолижних та оздоровчих курортів, а також зростаючого попиту на внутрішній туризм. Упродовж останніх років регіон демонструє стійке збільшення кількості відвідувачів і надходжень від туристичного збору, що свідчить про поступове відновлення галузі та посилення її економічної ролі. Водночас туристичний потік характеризується нерівномірним територіальним розподілом і сезонними коливаннями, що потребує детального аналізу для визначення тенденцій, проблем і перспектив подальшого розвитку туризму в області.

У 2024 році обсяги туристичного збору в Івано-Франківській області досягли 33,1 млн грн, що суттєво перевищує показник 2023 року, коли надходження становили 20,41 млн грн. Таким чином, зростання за рік склало близько 12,7 млн грн, або приблизно 62%, що свідчить про активізацію туристичної діяльності та відновлення галузі [16].

Структура надходжень демонструє чітку територіальну концентрацію туристичних потоків. Лідером залишається Поляницька громада (Буковель), на яку припадає близько 21,9 млн грн, тобто приблизно 66 % усіх доходів від туристичного збору в області. На другому місці – Яремчанська громада з показником близько 5,17 млн грн, а третє місце посідає Івано-Франківська

міська громада, що отримала майже 2,54 млн грн. Помітні надходження також зафіксовані у Ворохтянській та Верховинській громадах [16].

Такі дані свідчать про значну концентрацію туристичного потоку в гірських курортних районах області, насамперед у Буковелі та навколишніх громадах, які залишаються ключовими центрами туристичної активності.



Рис. 3.4. Динаміка кількості туристів, обслуговуваних туроператорами за період 2000-2020 рр. (осіб) (побудовано автором за даними [10])

Графік показує, що кількість туристів, обслуговуваних туроператорами, з 2000 до 2005 року повільно зростала й залишалась на низькому рівні. У 2006-2007 рр. відбувся різкий стрибок, а у 2007 році зафіксовано пік – понад 1,2 млн туристів. Починаючи з 2008 року показник стрімко зменшується, а з 2010 по 2020 рік стабілізується на низькому рівні (приблизно 50-100 тис. туристів на рік). Таким чином, після короткого періоду активного зростання галузь зазнала значного спаду та не повернулася до попередніх масштабів.

Така динаміка пов'язана з тим, що до 2005 р. ринок лише формувався, тому кількість туристів була невеликою. У 2006-2007 рр. спостерігалось різке зростання завдяки підвищенню доходів населення, економічному підйому та активному розвитку туроператорів. Після 2008 р. відбувся різкий спад через світову фінансову кризу. У 2010-2020 рр. рівень залишався низьким через економічну нестабільність, конкуренцію онлайн-сервісів, а також політичні та військові події в Україні.

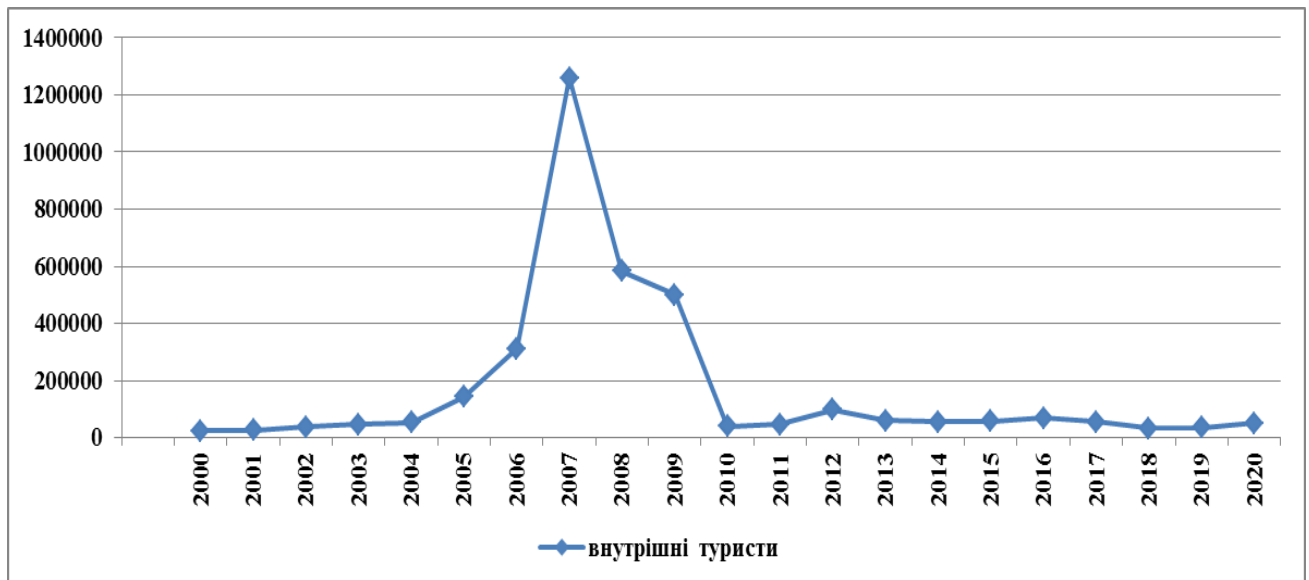


Рис. 3.5. Динаміка туристичного потоку внутрішніх туристів Івано-Франківської області за період 2000-2020 рр. (осіб) (побудовано автором за даними [10])

За експертними оцінками обласних та регіональних джерел, у 2024 році Івано-Франківську область відвідали орієнтовно 2,5 млн осіб. Водночас інші аналітичні підрахунки подають вищі значення – від 4 до 4,6 млн короткотермінових відвідувачів. Така різниця пояснюється різними підходами до обліку: одні джерела враховують лише туристів, що здійснили ночівлю, тоді як інші – усіх відвідувачів, які перебували на території області навіть нетривалий час. Це свідчить про необхідність узгодженої методики підрахунку, щоб отримувати більш точні показники туристичних потоків [16].

Економічний внесок туристичної сфери підтверджується і динамікою податкових надходжень. У 2023 році суб'єкти туристичної діяльності перерахували до зведеного бюджету близько 166,3 млн грн, тоді як за 9 місяців 2024 року цей показник уже досяг 183 млн грн, перевищивши річний результат попереднього року. Це демонструє зростання фінансової активності бізнесів, пов'язаних із туризмом, а також розширення економічного впливу галузі на регіональний розвиток [16].

Туристичні потоки в Івано-Франківській області мають чітко виражену просторову концентрацію. Найбільша частка надходжень формується у

Поляницькій громаді (Буковель), яка виступає ключовим туристичним центром та основним генератором фінансових потоків у регіоні. Друге місце за обсягами туристичної активності займають Яремчанська громада, а також гірські території Ворохти та Верховини, де зосереджені популярні рекреаційні й гірськолижні локації. Такий розподіл підтверджує домінування високогірних курортних зон у структурі туристичних надходжень області.

Щодо географії походження туристів, то короткотермінові поїздки формуються переважно за рахунок мешканців сусідніх західних регіонів. Найбільшу частку становлять відвідувачі зі Львівської області – близько 22% від загального потоку. Вагомими є потоки з Чернівецької та Тернопільської областей, а також зі столиці – м. Києва. Така структура свідчить про високий внутрішньорегіональний попит та наявність значного потенціалу для подальшого розвитку міжобласних туристичних маршрутів.

У 2023-2024 роках туристична сфера Івано-Франківської області демонструє швидке відновлення після кризових періодів, пов'язаних із пандемією COVID-19 та воєнними викликами. Це особливо помітно за динамікою туристичного збору, який зріс із 20,4 млн грн у 2023 році до 33,1 млн грн у 2024 році, а також за збільшенням податкових надходжень від суб'єктів туристичної діяльності. Така позитивна тенденція свідчить про активізацію туристичного попиту та підвищення економічної стійкості галузі [16].

Разом із тим туристичний ринок області залишається виразно сезонним. Основний пік припадає на зимові місяці, коли працює гірськолижний курорт Буковель, а другий значний підйом спостерігається в літньо-осінній період завдяки попиту на гірські походи, рекреаційний відпочинок і фестивальні заходи. Сезонність зумовлює суттєві щомісячні коливання доходів і нерівномірне навантаження на інфраструктуру, що підтверджується й розподілом туристичного збору між громадами.

Ще однією важливою тенденцією є диверсифікація туристичного бізнесу. У регіоні зростає кількість готелів, садиб, туристичних операторів та

суміжних сервісів, що позитивно впливає на загальний економічний ефект. Розширення спектра послуг – від активного туризму до гастрономічних, культурних та велнес-продуктів – створює додаткові робочі місця, збільшує надходження до бюджетів і формує потужний мультиплікативний вплив на розвиток території.

3.5. Санаторно-курортне господарство Івано-Франківської області

Івано-Франківська область має значний природно-рекреаційний ресурс – гірські Карпати, клімат, джерела мінеральних вод, водойми та лісові масиви. У регіоні налічується кілька курортних районів і санаторно-курортних об'єктів, придатних для бальнео-, клімато- і оздоровчого туризму.

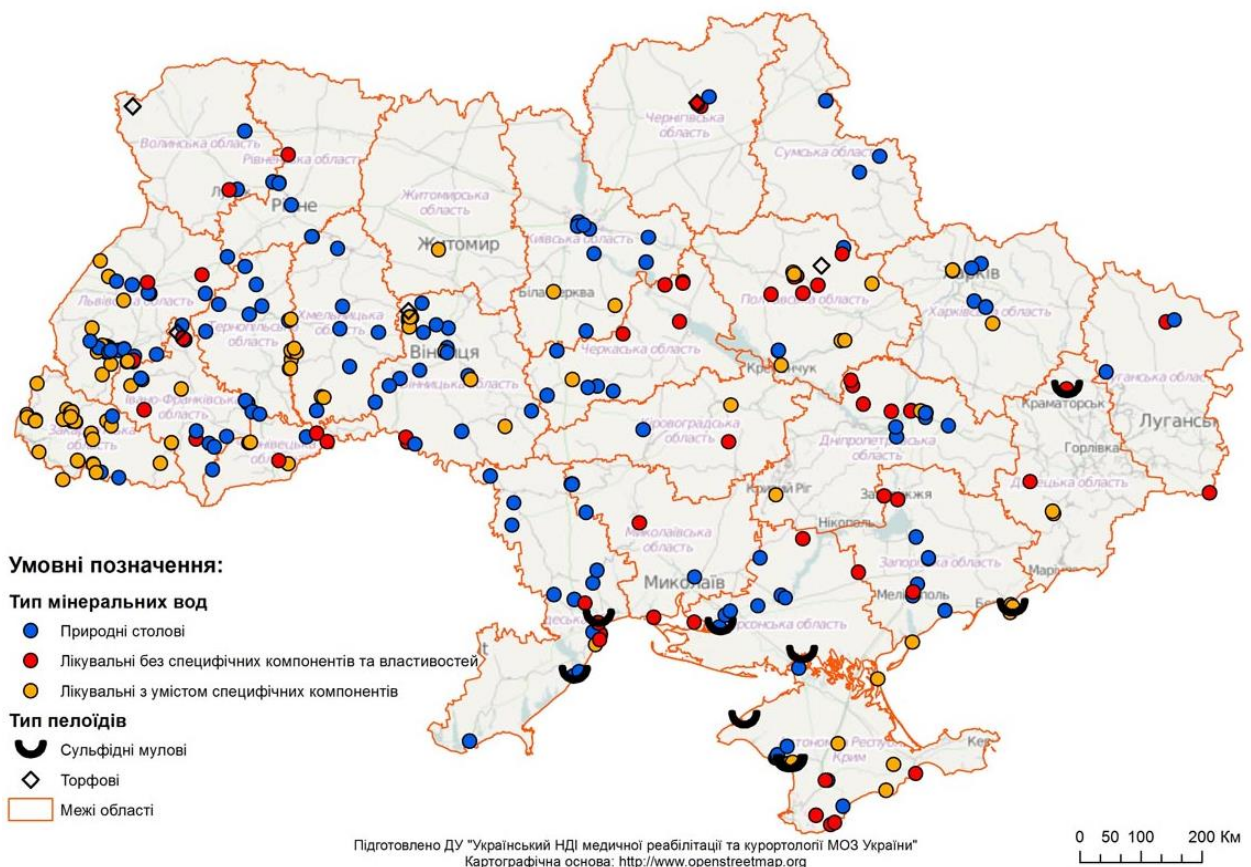


Рис. 3.6. Санаторно-курортні заклади України [19]

Серед курортних напрямків – лікування мінеральними водами та цілющими джерелами, що створює належну базу для розвитку оздоровчого туризму. В регіоні функціонує понад 30 санаторіїв загального й спеціалізованого профілю з приблизно 3,6 тисячами ліжко-місць. Також, регіон має великий готельний фонд – понад 34 курортні готелі (resort hotels). Ця інфраструктура забезпечує можливість приймати значну кількість відпочивальників та надавати комплекс послуг: проживання, харчування, оздоровлення, рекреацію, екскурсії тощо [21, 43].

За підсумками 2024 року кількість відвідувачів «Прикарпаття» становила приблизно 2,5 млн осіб. Туристичний збір за 10 місяців 2025 року сягнув 40,70 млн грн, що свідчить про зростання популярності регіону. У 2024 році туристичний збір також демонстрував зростання – область отримала 33,1 млн грн, що значно більше ніж у попередні роки. Ці дані вказують на активне функціонування туристично-курортного сектору та зростаючий попит на санаторно-курортні послуги [21, 43].

Серед найактивніших з точки зору зборів та туристичної привабливості – громади, які мають курорти або відомі туристичні дестинації: Поляницька громада – найбільша частка надходжень, що зумовлено наявністю відомого гірськолижного та курортного комплексу. Яремчанська громада – значний туристичний потенціал завдяки природним і рекреаційним ресурсам, а також наявності туристичних і оздоровчих закладів. Ворохтянська громада, Верховинська громада, Косівська громада та інші теж мають свій внесок у туристичну активність [21, 43].

Санаторно-курортне господарство Івано-Франківської області є важливою складовою туристичної індустрії регіону. Завдяки природному потенціалу, наявній матеріальній базі та зростанню попиту, область має хороші перспективи для розвитку оздоровчого, гірськолижного, кліматичного та рекреаційного туризму.

3.6. Просторові особливості розвитку туризму Івано-Франківської області

Просторові особливості розвитку туризму Івано-Франківської області формуються під впливом поєднання природних, інфраструктурних та соціально-економічних чинників, що зумовили нерівномірність туристичної активності в межах регіону. Територіальний розподіл туристичних потоків має чітко виражену гірську орієнтацію, адже найбільш інтенсивний розвиток спостерігається у високогірних громадах, де зосереджені ключові рекреаційні ресурси Карпат.

Найпотужнішим туристичним ядром області є Поляницька громада (Буковель), яка завдяки сучасній інфраструктурі, багатофункціональним зимовим і літнім туристичним продуктам, значним інвестиціям та високому рівню сервісу концентрує понад половину всіх доходів від туристичного збору в регіоні. Разом із нею у провідну туристичну зону входять Яремчанська, Ворохтянська та Верховинська громади, які формують другий за масштабами кластер туристичної активності. Тут розвинуті гірськолижний, екологічний, пригодницький, етнокультурний та оздоровчий види туризму, що забезпечує сталий потік відвідувачів упродовж року [41].

У центральній та північній частині області туристична активність менш інтенсивна, але має свої локальні центри. Івано-Франківська міська громада виступає культурно-діловим осередком, який забезпечує міський туризм, подієві заходи, конференції та слугує транзитною точкою для подорожей у Карпати. Інші рівнинні території мають потенціал для розвитку зеленого туризму, історико-культурних маршрутів, гастрономічних подорожей, але поки що поступаються гірським районам за масштабами туристичної активності та обсягами інвестицій.

Загалом просторовий розвиток туризму в Івано-Франківській області характеризується гірською концентрацією – основні потоки та доходи зосереджені в Карпатських громадах; кластерністю – формуванням потужного Буковельсько-Яремчанського туристичного вузла;

нерівномірністю інфраструктурного забезпечення – значний контраст між гірськими курортами та периферійними громадами; потенціалом розширення – можливістю розвитку нових напрямів (сільський, етнографічний, гастрономічний туризм) у менш задіяних територіях [41].

Таким чином, просторовий розвиток туризму в області має яскраво виражену поляризовану структуру, де гірські громади виступають центрами тяжіння туристичних потоків, а інші території потребують підтримки та інвестицій для активнішого включення у туристичний ринок.

3.7. Проблеми та перспективи розвитку туризму Івано-Франківської області

Туризм на Прикарпатті має яскраво виражений сезонний характер, а саме велика частина відпочивальників приїжджає влітку або взимку для гірськолижного відпочинку, тоді як у міжсезоння потік істотно знижується. Це створює навантаження на інфраструктуру в пікові місяці та недовантаження у «низький» сезон. Коливання попиту ускладнюють планування роботи готелів, закладів харчування, маршрутів та послуг, а також стабільного заробітку для підприємців.

З ростом туристичних потоків зростає навантаження на природне середовище: природа Карпат, лісові масиви, річки, озера та заповідні зони стають вразливими до перевантажень. Це створює ризики деградації природних ресурсів, забруднення довкілля, порушення екологічної безпеки.

Частина інфраструктури – житло, транспорт, шляхи, рекреаційні зони – потребує модернізації, оновлення стандартів обслуговування, екологізації, пристосування до збільшеного потоку туристів.

Найбільше туристів концентруються в популярних курортних центрах (наприклад, міста та громади з розвиненою інфраструктурою), тоді як більш віддалені або менш відомі райони мають менше ресурсів для прийому гостей. Такі громади характеризуються слабкою транспортною доступністю,

слабкою матеріально-технічною базою, відсутністю якісних послуг – це стримує більш широку децентралізацію туристичного потоку.

Туристичний потік значно залежить від загальної ситуації в країні – безпекової, економічної, інфраструктурної. Недостатня кількість інвестицій, фінансова нестабільність або відсутність підтримки на рівні держави чи місцевого самоврядування сповільнюють розвиток нових туристичних об'єктів або модернізацію існуючих. Без чіткої стратегії розвитку, координації між громадами та зацікавленими сторонами складно комплексно розвивати туризм. Недостатня промоція менш відомих місць, слабка інформаційна підтримка, відсутність систематичного маркетингу дестинацій, що обмежує залучення туристів [41, 43].

Івано-Франківська область має унікальні природні ресурси – гори, ліси, річки, гірські хребти, клімат, а також багату культурно-історичну спадщину: пам'ятки, музеї, етно- і народознавчі об'єкти, традиції. Це відкриває можливості для розвитку різних видів туризму, а саме екологічного, активного, пішохідного, гірськолижного, культурно-пізнавального, етнотуризму тощо.

В умовах сьогодення та з огляду на події в країні та світі – внутрішній туризм набуває особливого значення як засіб відпочинку та реабілітації. Для регіону це шанс залучити внутрішніх туристів, що дасть змогу забезпечити стабільний попит незалежно від зовнішніх обставин. Соціально-психологічна важливість відпочинку та реабілітації також підвищує попит на рекреаційні послуги.

У регіоні зростає усвідомлення важливості екологічної безпеки та сталого природокористування. Існує можливість впровадження екотуризму, зелених стандартів, екологічних маршрутів, що збалансує туристичну активність та збереження природи [41, 43].

Як показують останні ініціативи, об'єднання зусиль громад, державного та приватного секторів, реалізація спільних проєктів, маркетингових кампаній і створення туристичних дестинацій – важливий

напрямок для структурованого та системного розвитку. Це дає змогу не лише розвивати популярні центри, а й залучати менш відомі території, що розширює туристичний простір регіону.

Зміна підходів, не лише гірськолижний або рекреаційний відпочинок, а також розвиток гастрономічного, культурного, етно-, зелено-та екологічного туризму, організація фестивалів, подій, тематичних маршрутів — усе це може підвищити привабливість області.

Івано-Франківська область має значний потенціал для розвитку туризму завдяки природним, історико-культурним та рекреаційним ресурсам. Проте існуючі виклики – сезонність, екологічні ризики, нерівномірність розвитку територій, недостатня інфраструктура та слабка координація – стримують повне розкриття цього потенціалу.

Таблиця 3.1.

SWOT-аналіз розвитку туризму Івано-Франківської області (складено автором за даними [41, 43])

S (Сильні сторони)	W (Слабкі сторони)
- Вигідне географічне положення у Карпатах - Розвинений природно-рекреаційний потенціал (гори, ліси, мінеральні води) - Наявність популярних курортів (Буковель, Яремче, Верховина) - Багата культурно-історична спадщина та етнотуризм	- Нерівномірна туристична інфраструктура між районами - Обмежена транспортна доступність окремих територій - Сезонність туристичних потоків - Недостатнє фінансування розвитку дрібного та сільського туризму
О (Можливості)	Т (Загрози)
- Розвиток зеленого, гастрономічного та пригодницького туризму - Модернізація транспортної інфраструктури - Зростання інтересу до внутрішнього туризму - Розвиток транскордонних туристичних маршрутів	- Погіршення екологічного стану через перевантаження курортів - Конкуренція з іншими карпатськими областями - Економічна нестабільність - Ризики, пов'язані зі спадами туристичного попиту

Водночас реалізація стратегій з диверсифікації туристичного продукту, розвитку міжмуніципального співробітництва, модернізації інфраструктури та маркетингу допоможуть суттєво підвищити конкурентоспроможність регіону й забезпечити сталий приріст туристичних потоків. Для цього необхідний комплексний, системний підхід із залученням влади, бізнесу та громад.

Івано-Франківщина має потужний природно-рекреаційний та культурний потенціал, який робить область одним із ключових туристичних регіонів України. Основні сильні сторони – це Карпати, розвинуті курорти та багата етнокультурна спадщина. Проте існують проблеми: нерівномірність інфраструктури, сезонність туризму та складність транспортної доступності. Значні можливості відкриває розвиток зеленого, гастрономічного і пригодницького туризму, а також внутрішня туристична мобільність. Водночас загрози пов'язані з екологічними навантаженнями, конкуренцією з іншими карпатськими регіонами та економічною нестабільністю. Загалом, область має високий потенціал для сталого туристичного розвитку за умови модернізації інфраструктури та екологічно збалансованого управління туристичними потоками.

ВИСНОВКИ

У ході виконання поставлених завдань було отримано такі основні результати:

1. Уточнено зміст поняття «туристично-рекреаційні ресурси», визначено їхні ключові ознаки та узагальнено сучасні підходи до класифікації. Розкрито сутність туризму як соціально-економічного явища, охарактеризовано його структурні елементи та параметри функціонування. Визначено й обґрунтовано основні наукові методи, які забезпечують комплексність аналізу туристичної сфери.

2.. Встановлено особливості природно-географічних компонентів регіону (Карпатські ландшафти, клімат, водні ресурси), природно-антропогенних об'єктів (лікувально-оздоровчі комплекси, рекреаційні території), історико-культурних ресурсів (архітектурні пам'ятки, об'єкти духовної спадщини, етнокультурні традиції), а також туристичної інфраструктури (транспорт, засоби розміщення, рекреаційно-туристичні центри). Показано, що поєднання цих ресурсів формує високий туристичний потенціал області.

3. Проаналізувавши розвиток туризму в Івано-Франківській області визначено основні етапи становлення галузі, її трансформацію під впливом соціально-економічних, політичних і глобальних чинників. Виявлено сучасні тенденції ринку туристичних послуг: зростання внутрішнього туризму, підвищення попиту на активні та природоорієнтовані види відпочинку, розвиток гірськолижної інфраструктури, активізацію інвестиційних проєктів. Обґрунтовано макроекономічне значення туризму як драйвера регіонального розвитку, джерела доходів, зайнятості та формування іміджу області.

4. Структурно-динамічний аналіз туристичних потоків дав змогу виявити їхні кількісні та якісні зміни, сезонні коливання, територіальну концентрацію та різницю між внутрішніми і в'їзними туристами. Просторові особливості розвитку туризму проявляються у зосередженні туристичної активності в гірських районах, великих туристичних центрах (Яремче,

Буковель, Косів, Івано-Франківськ), а також у нерівномірності розвитку туристичних функцій територій. Визначено ключові проблеми: сезонність, обмежена транспортна доступність окремих районів, недостатній рівень інфраструктури на периферії, екологічні ризики. Окреслено перспективи розвитку, серед яких – диверсифікація туристичних продуктів, розширення мережі рекреаційних послуг, розвиток зеленого та етнографічного туризму, цифровізація туристичної сфери, посилення інвестиційних процесів.

Загалом виконання поставлених завдань дозволило комплексно оцінити туристичний потенціал Івано-Франківської області, виявити закономірності його розвитку, визначити сучасні тенденції та окреслити пріоритети майбутнього зростання туристичної галузі регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активний туризм: теорія та практика: підручник. Мальська М. П., Гамкало М. З., Романів П. В. Київ: Видавець ФОП Піча Ю. В., 2024 р. – 248 с.
2. Алексєєв І. В. Соціально-економічні передумови та наслідки туристичної діяльності / І. В. Алексєєв, Т. С. Трусова // Бізнесінформ. – 2014. – № 7. – С. 191-195.
3. Атаманюк Я. Д. Соціально-економічні передумови розвитку рекреаційно-туристичної індустрії в Івано-Франківській області / Я. Д. Атаманюк // Географія та туризм. – 2013. – Вип. 26 – С. 123-133.
4. Атаманюк Я. Д. Сучасні тенденції розвитку рекреаційної інфраструктури Івано-Франківської області / Я. Д. Атаманюк // Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. – 2014. – Вип. 724-725. – С. 117- 122.
5. Асоціація лідерів туристичного бізнесу України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.altu.com.ua/News/>
6. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 395 с.
7. Всесвітня туристична організація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unwto.org/>.
8. Гаврилів Б. М. На сторожі культурної спадщини Прикарпаття / Б. М. Гаврилів, В. І. Любінець // Лілея-НВ. – Івано-Франківськ, 2006. – 230 с.
9. Галюк М. Д. Водні ресурси Івано-Франківської області: інформаційний посібник / М. Д. Галюк. – Яремче, 2001. – 157 с.
10. Головне управління статистики в Івано-Франківській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifstat.gov.ua/>.
11. Голод Б. Еколого-рекреаційний напрям розвитку – важлива складова оптимізації інфраструктури Карпатського регіону / Б. Голод // Наук.

вісн. [ІМЕ]. – 2000. – № 2. – С. 61-70.

12. Гончарук П. С. Історія України з найдавніших часів до початку ХХ ст. Курс лекцій / П. С. Гончарук. – Київ: ЦУЛ, 2005. – 568 с.

13. Гуменюк, Г. М. Туристичний кластер як форма розвитку та успіху туристичної діяльності Івано-Франківської області / Г. М. Гуменюк, Л. В. Польова, А. І. Гуменюк // Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.54929>.

14. Данильчук В. Ф. Туристичний бізнес у збалансованому розвитку економіки регіонів України / В. Ф. Данильчук // Вісник Донецького інституту туристичного бізнесу. Серія «Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому». – 2013. – № 17. – С. 46 – 51.

15. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

16. Державне агентство розвитку туризму. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.tourism.gov.ua/>.

17. Доценко В. Ф. Стан та перспективи розвитку готельного господарства в Івано-Франківській області / В. Ф. Доценко, Т. В. Гукалова, Н. П. Бондар, О. В. Арпуль // Географія та туризм. – 2013. – Вип. 26. – С. 131-134.

18. Д'яконова А. К. Тенденції розвитку і якість обслуговування малих готельних форм в Україні / А. К. Д'яконова, Л. А. Тітомир, К. О. Жовтяк // Економіка і суспільство. – 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1889/1819>.

19. Івано-Франківська обласна державна адміністрація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/>.

20. Івано-Франківщина – 2021. Інформаційний буклет. Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2022. – 4 с.

21. Івано-Франківщина туристична. Офіційний сайт [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <https://iftourism.com/>

22. Історико-культурні об'єкти Івано-Франківщини: [Перелік об'єктів туризму] // Природні заповідні території та об'єкти Івано-Франківщини / за ред. Бережнюк В. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 164-168.

23. Кифор М. В. Аналіз сезонності та мінливості туристичних потоків на прикладі західних регіонів України / М. В. Кифор // Бізнесінформ. – 2020. – №5. – С. 154-160.

24. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2009. – 295 с.

25. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навч. посібн. / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – Київ: Знання, 2018. – 334 с.

26. Кузик С. П. Географія туризму: навч. посіб. / С. П. Кузик. – Київ: Центр учбової літератури, 2018. – 278 с.

27. Лотиш О. Я Стратегічні підходи до розвитку ринку туристичних послуг в Україні / О. Я Лотиш. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету; Київ : КМГУ, 2016. – С. 134-137.

28. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України: Навч. посіб. / О. О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – Київ: Альтпрес, 2007. – 369 с.

29. Маланюк Т. З. Сучасний стан розвитку туристичної галузі Івано- Франківської області / Т.З. Маланюк // Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання: матер. VIII Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Черкаси, 23-24 березня 2017 р.). – Черкаси: Видавець Ю. А. Чабаненко, 2017. – С. 234-246.

30. Мархонос С. М. Діагностика забезпечення туристичними ресурсами регіонів України / С. М. Мархонос, Н. П. Турло // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2011. – № 3 (11). – С.86 – 90.

31. Михайліченко Г. І. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г. І. Михайліченко – Київ: 2012. – 638 с.

32. Нікольчук Ю. М. Готельно-ресторанний бізнес: сучасний стан,

фінансове забезпечення, інвестиційна привабливість та перспективи подальшого розвитку в Україні / Ю. М. Нікольчук // Бізнес Інформ. – 2020. – №5. – С. 218-226.

33. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса: ОНЕУ, 2016. – 262 с.

34. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / Є. В. Панкова. – К.: Видавництво: Альтерпрес, 2003. – 352 с.

35. Паньків Н. М. Природно-ресурсний потенціал розвитку екологічного туризму Івано-Франківської області / Паньків Н. М. // Вісник Львівського університету. Серія: міжнародні відносини. – 2009. – №4. С. 34-39.

36. Пасічник В. Система баз даних та знань туристичних мобільних путівників / В. Пасічник, В. Савчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2016. – №843. – С. 154-164.

37. Передерко В. П. Визначення частки туризму у валовому регіональному продукті та валовій доданій вартості Івано-Франківської області / В. П. Передерко // Бізнесінформ. – 2016. – №5. – С. 139-146.

38. Передерко В. Податкові надходження до зведеного бюджету Івано-Франківської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mi100.info/2022/11/02/na-prykarpattya-zavitalo-vdvichi-menshe-turystiv-nizh-torik/>

39. Полчанінова І. Л. Міжнародні стандарти обслуговування в засобах розміщення / І. Л. Полчанінова. – Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 63с.

40. Про оздоровлення та відпочинок: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI // Відомості Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-17>

41. Регіональна цільова програма розвитку туризму в Івано-Франківській області на 2022-2026 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.if.gov.ua/storage/app/sites/24/documentu-2022/.pdf>.

42. Рутинський М. Й. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: монографія: навч. посіб. / М. Й. Рутинський, О. В. Стецюк. – Чернівці: Книги–XXI, 2010. – 441 с.
43. Рутинський М. Й. Сучасний стан та напрямки розбудови курортно-рекреаційної інфраструктури Івано-Франківщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/rutynsk.htm
44. Семенов В. Ф. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності: [монографія] / В. Ф. Семенов. – К.: Феникс, 2008. – 201 с.
45. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу / І. В. Смаль. – Ніжин: НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. – 338 с.
46. Соціально-економічний аналіз Івано-Франківської області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.if.gov.ua/files.pdf>
47. Статистичний щорічник України за 2021 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О. А. Вишнеvsька. – Київ, 2022. – 447 с.
48. Стецюк О. В. Суспільно-географічний аналіз розвитку сільського зеленого туризму в Івано-Франківській області / О. В. Стецюк // Вісник Львівського ун-ту. Сер. міжнар. відносини. – 2018. – С. 217–222.
49. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.
50. Стафійчук В. І. Рекреалогія / В. І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2008. – 45 с.
51. Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України: навчальний посібник / В. І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
52. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2006. – 537 с.
53. Туристична Івано-Франківщина [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: <https://iftourism.com/pro-ivano-frankivsku-oblast>

54. Туризм в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

55. Туристична діяльність в Україні у 2020 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О. О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2021. – 78 с.

56. Шейко Ю. О. Пріоритети інноваційної діяльності готельно-ресторанного бізнесу в сучасних умовах / Ю. О. Шейко // Східна Європа: Економіка, бізнес, управління. – 2021. – Випуск 5 (32). – С. 83-89.

57. Шепетюк С. М. Рекреаційно-туристські ресурси як основа туристсько-рекреаційних послуг / С. М. Шепетюк – К.: Тонар, 2007. – 356 с.

58. Янько Ю. С. Туризм у Карпатському регіоні: загрози для довкілля та способи сталого розвитку / Ю. С. Зінько, М. П. Мальська, М. Б. Іваник, С. Ф. Благодир // Вісник Львівського університету. Серія: географічна. – 2014. – Вип. 45. – С. 433-460.

59. World Tourism Organization UNWTO. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.unwto.org/>

60. World Heritage Convention Ukraine [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ua>